

**ЗАСГИЙН ГАЗРЫН 2009-2012 ОНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХӨТӨЛБӨРИЙГ
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

2010.03.15

Эрдэнэбулган сум

№	Зорилт	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Хэрэгжилт
1	2	3	4
Нэг: Хүн ам нийгмийн зохистой бодлогыг хэрэгжүүлснээр иргэдийн амьдралын чанарыг сайжруулах зорилт Гэр бүлийг дэмжин тэтгэх, хүн амын дундаж орлоготой хэсгийг нэмэгдүүлэх, хүн амыг эрүүл, боловсролтой, ажилтай орлоготой байх нөхцөл бүрдүүлэх оновчтой бодлого хэрэгжүүлсний үндсэн дээр хүний хөгжил, хүн амын өсөлтийг хангах нийгмийн таатай орчныг бүрдүүлж, иргэдийнхээ амьдралын чанарыг сайжруулна.			
1.1 Эрүүл мэндийн бодлого.			
1	1.1.1. Эрүүл аж төрөх хэв маяг, эрүүл мэндээ хамгаалах зөв зан үйлийг төлөвшүүлж, хүн амын өвчлөл, нас баралтыг бууруулж, дундаж наслалтыг уртасгана.	1. Нийгмийн эрүүл мэндийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөлт, санхүүжилтийн механизмыг төв болон орон нутгийн түвшинд оновчтой болгоно	НЭМ-ийн хөтөлбөрийн уялдаа холбоог сайжруулах, үр дүнг тогтмол хянах үүднээс хөтөлбөрүүдийг 3 багт зохион байгуулан, тайланг хагас бүтэн жилээр хэлэлцэн үр дүнг тооцон ажиллаж байна. НЭМ-ийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зардал эмнэлгүүдэд төсөвлөгддөггүй байснаас хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилт хангалтгүй байсан. Харин өнгөрөгч оноос эхлэн сумын эмнэлгүүдэд жилд 91627,4 төгрөгийн төсөв тусгагдаж өгснөөр ЗГ-ын 224-р тогтоолын дагуу тэмдэглэлт өдрүүдээр сургалт явуулах, уралдаан тэмцээн, АСТ, АХА хэлбэрээр өргөн зохион байгуулж иргэдийг НЭМ-ийн үйл ажиллагаанд өргөнөөр оролцуулж идэвхийг нэмэгдүүлж байна. НЭМ-ийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Архангай аймгийн ТББ-уудын ТАН сүлжээ, Дэлхийн зөн Монгол, Мерси кор, Глобал сан, Францын Санте Сюд, Флом ТББ-тай байнгын хамтын ажиллагаатай ажиллаж байна. Биелэсэн -100%
		3. Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын удирдамжийн дагуу эрүүл хот, дүүрэг, сум баг, ажлын байр сургууль бий болгох үндэсний хэмжээний хөтөлбөр боловсруулж	Үндэсний хэмжээнд хөтөлбөрт суурилсан төсөвлөлтийн аргад нэвтрэх нэгдсэн шийдвэрийг хүлээж байгаа ба хөтөлбөрт суурилсан төсөвлөлтийн аргын сургалтыг 2008 оны намар сумдын эмч, нийгмийн эрүүл мэндийн ажилтнуудад

		хэрэгжүүлнэ	<p>зохион байгуулан мэдлэг олгосон болно. Сум бүр ЭМД айл өрх шалгаруулах болзлыг 2003 оноос эхлэн зарлан хагас бүтэн жилээр дүгнэн урамшуулж 2009 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд 250 айл өрх *ЭМ-ийг дэмжигч* айл өрх гэрчилгээг гардан аваад байна. ЭМЯ-ны 2009 оны 6 сарын 15-ний өдрийн А/184 тоот тушаалаар шинэчлэгдэн батлагдсан *ЭМД байгууллага шалгаруулах* болзлыг сумдад хүргүүлэн ажиллаа.</p> <p>Биелэсэн – 100%</p>
2	1.1.4. Амьжиргааны баталгаажих түвшнгээс доогуур орлоготой иргэдэд төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн эмнэлгийн тусламж үнэ төлбөргүй авах эрхийн бичиг олгоно	1. Төлбөрийн чадваргүй амьжиргааны доод түвшингээс доогуур орлоготой иргэдэд төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн эмнэлгийн тусламжийг үнэ төлбөргүй авах эрхийн бичиг олгох үр дүнтэй механизмыг судалж шийдвэрлэнэ.	<p>2009 оны 11 сарын байдлаар Архангай аймагт Эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэгийг нийт 111 364 хүнд хийж, Тариат, Өндөрүлаан, Эрдэнэбулган сумдад төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн эмч нарын үзлэгийг анхан шатны нэгжийн эмнэлгийн байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж, 2790 хүн тус үзлэгт хамрагдаж үүнээс 289 үйлчлүүлэгчийг дараагийн шатлалын эмчилгээ оношлогоонд шилжүүлсэн байна. Мөн Дэлхийн зөн ОНХХ-ийн санхүүжилтээр Хүүхэд хөгжил хамгаалал хөтөлбөрт хамрагдсан эмзэг бүлгийн 800 - аад хүүхдийг аймагт нарийн мэргэжлийн үзлэгт хамруулан үүнээс 33 хүүхдийг Улаанбаатар хотод төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн үзлэг, оношлогоонд хамруулж эмчлэн эрүүлжүүлэхэд асран хамгаалагчийнх нь хамт ирж буцах унаа, байр, хоол эмчилгээний бүх зардлыг гаргалаа.</p> <p>Хэрэгжих шатанд- 50%</p>
3	1.1.5. Эрүүл мэндийн салбарын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, төрийн оролцоог багасгах зорилгоор хүн амд үзүүлэх эрүүл	1. Эрүүл мэндийн салбарын эрх зүй, санхүүгийн зохицуулалтын механизмыг боловсронгуй болгоно.	<p>Манай ЭМБ-ын нэгж бүрт МХГазар болон Аудитын газраас тодорхой график болон хуулийн хугацаанд хяналт шалгалт хийж түүний үр дүнгийн талаар дүгнэлт санал зөвлөмжүүдийг өгч түүний дагуу өгсөн санал зөвлөмж дүгнэлтийг ажилдаа</p>

	<p>мэндийн үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг сайжруулахад хувийн хэвшлийн мэргэжлийн эмнэлгийн оролцоог дэмжинэ. Энэ зорилтын хүрээнд эрүүл мэндийн салбарын санхүүжилтэд хувийн даатгалын тогтолцоог нэвтрүүлэх, өмчийн хэлбэрийг үл харгалзан эмнэлгүүдийг даатгалын үйлчилгээнд жигд хамруулна</p>	<p>мөрдлөг болгон байнга хамтран ажиллаж байдаг. ЭМСалбарын санхүүжилтийг боловсронгуй болгох, үйл ажиллагааг нь сайжруулах үүднээс ЭМШУИС-ийн эрүүл мэндийн статистик, эдийн засагчийг орон тоогоор авч ажиллуулж байна. ЭМСалбарын 2008 оны санхүүгийн тайланг нэгтгэн хугацаанд нь холбогдох газруудад тайлагнаж, 2009 оны салбарын хэмжээний тодотгол хийгдсэн төсвийн хуваарийг хүлээн авч төсвийн зүйл ангиар, өмнөх оны гүйцэтгэлийг харгалзан хуваарилан нэгжүүдэд хүргүүлсэн. Төсвийн хуваарийг өмнөх төсвийн хуваарьтай харьцуулахад 400.7 сая төгрөг буюу 7 %-иар буурсан нь үндсэн цалин 95.4 сая, түлш халаалт 67.5 сая, тээвэр шатахуун 47.9 сая, томилолт 15.9 сая төгрөөр тус тус буурсан байна. Тайлангийн хугацаанд салбарын хэмжээний нэгдсэн тайланд аудитын хяналтыг хийлгэсэн.</p> <p>Хэрэгжих шатанд-90%</p>	<p>Хувийн хэвшлийн эмнэлгийн ажиллуулж буй орыг 2010 онд ЭМД-ын санхүүжилтэнд хамруулах сонгон шалгаруулалт хийхэд 6 эмнэлгээс 5 нь үндсэн болон өвөрмөц шалгуурт 80-аас дээш хувийн үнэлгээ авч тэнцсэн. Эрүүл мэндийн салбарын төрийн болон хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагын түншлэлийг сайжруулан, зарим үзлэг шинжилгээг хувийн эмнэлгийн эмч нартай хамтран хэрэгжүүлэх зорилгоор албан байгууллагын ажиллагсдын үзлэг шинжилгээг хувийн хэвшлийн эмнэлгүүдээр хийлгэж, сумдад Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний хэлтэстэй хамтран хувийн хэвшлийн эмнэлгийн шүдний эмч нарын үзлэг, шүд хийх үйлчилгээг гэрээгээр гүйцэтгүүлж байна. 2009 онд 12 суманд 3000 шахам хүүхдийг шүдний урьдчилан сэргийлэх, эрүүлжүүлэх үзлэг, эмчилгээнд үнэ төлбөргүй хамрагдсан. Архангай аймгийн Хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн</p>
	<p>2 Эрүүл мэндийн салбарын төрийн байгууллага болон хувийн хэвшлийн түншлэлийг хөгжүүлэх бодлого боловсруулж, хэрэгжүүлэх оновчтой механизмыг бүрдүүлэх</p>		

			<p>байгууллагын /ХХЭМБ/ хөгжлийн 2009-2015 оны дунд хугацааны стратеги боловсруулагдав. Хувийн эмнэлгүүдийн амбулаторийн үзлэгийн хэрэгжилт 24 хувь, урьдчилан сэргийлэх үзлэгийн хэрэгжилт 28 хувьтай байна. Эрүүл мэндийн төрийн үйлчилгээний зарим чиг үүргийг гэрээгээр хувийн эмнэлгээр гүйцэтгүүлэх зорилтууд Архангай аймгийн ЭМС-ын дунд хугацааны хөгжлийн стратегийн баримт бичигт тусгагд аж, жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусан хэрэгжиж байна. Мөн Дэлхийн зөн ОНХХ-ийн санхүүжилтээр Хүүхэд хөгжил хамгаалал хөтөлбөрт хамрагдсан эмзэг бүлгийн 800 - аад хүүхдийг аймагт нарийн мэргэжлийн үзлэгт хамруулан үүнээс 33 хүүхдийг Улаанбаатар хотод төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн үзлэг, оношлогоонд хамруулж эмчлэн эрүүлжүүлэхэд асран хамгаалагчийнх нь хамт ирж буцах унаа, байр, хоол эмчилгээний бүх зардлыг гаргалаа.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд – 90%</p>
4	1.1.6. Эрүүл мэндийн удирдлага менежмент, эмчилгээний хяналтын тогтолцоог боловсронгуй болгон бэхжүүлнэ.	1. Бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллагын /төрөлжсөн мэргэжлийн, аймаг, дүүрэг, сумын болон өрхийн эмнэлгийн/ үйл ажиллагааны стандартыг шинэчилнэ.	<p>Эрүүл мэндийн байгууллагын / өрх,сум,НЭ-ийн / үйл ажиллагааны стандартыг шинэчлэхэд нэгжүүдээс 2 удаа санал авч нэгтгэн ЗГХА ЭМГ –т хүргүүлсэн болно.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд- 90%</p>
5	1.1.7. Хүн ам ялангуяа өсвөр үе залуучуудад эрүүл мэндийн боловсрол олгох арга хэлбэрийг боловсронгуй болгож, хөдөөгийн хүн амд үйлчлэх явуулын эмнэлгийн тогтолцоог бүрдүүлж, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, өвчнийг эрт илрүүлэх боломжийг	5. Аймаг бүрт 5-6 сумын дунд явуулын амбулаторийн үйлчилгээг бий болгож, тоноглогдсон тээврийн хэрэгслээр хангана.	<p>Ирээдүйн босго өсвөр үеийн төв нь өсвөр үе залуучуудад эрүүл мэндийн боловсрол олгох сургалтыг үе шаттай байнга хийснээр эрсдэлт зан үйлийг нь өөрчилж амьдралын зөв хэв маягт оруулж болзошгүй эрсдэлээс өөрсдийгөө хамгаалах чадварт сургаж байна. Сургалтыг мэдлэгийн өртөө аргаар олон хүнд богино хугацаанд олон талын мэдээллийг өөрсдийнх нь оролцооны аргаар өгч байна. Энэ сургалтанд сууснаар нийгмийн даатгал, нийгмийн</p>

	бүрдүүлнэ	<p>халамж, иргэний бүртгэл хөдөлмөр эрхлэлт, жендер, гэр бүл төлөвлөлт, эсэн мэнд амаржихуй, эрүүл мэнд ялангуяа нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн талаарх мэдлэг нь сайжирч байна. Эрүүл мэндийн газрын хүүхдийн мэргэжилтэн, өсвөр үеийн эрүүл мэнд хариуцсан мэргэжилтэн, хоолны мэргэжилтэн нар хамтран Тариат сумын залуу эцэг, эхчүүдэд зөв зохистой хооллолт, бага насны хүүхдийн онцлог, өсвөр насныхны онцлог сэдвээр Дэлхийн зөн орон нутгийн хөгжлийн хөтөлбөртэй хамтран бүх сумдын 0-5 настай хүүхдийн залуу эцэг, эхчүүдэд хоол тэжээл эрүүл мэндийн боловсролын талаар, өсвөр үеийн эрүүл мэнд хариуцсан мэргэжилтэн Тариат сумын Мөрөн баг, Өлзийт сумын өсвөр үеийнхэнтэй уулзаж зөвлөгөө өгч харилцан ярилцаж санал бодлоо солилцож зөвлөгөө өглөө. Хашаат сумын “Шинэ залуус” төрийн бус байгууллагын өсвөр үеийн зөвлөлийн гишүүд Ирээдүйн босго өсвөр үеийн эрүүл мэндийн үйл ажиллагаатай танилцаж нэг хоногийн сургалтанд хамрагдлаа. 1, 2, 3, 4-р 11 жилийн сургуулийн сурагчдад эрүүл мэндийн тэмдэглэлт өдрүүдээр байнгын сургалтыг хийж хэвшсэн. Сумдын өсвөр үе залуучуудад эрүүл мэндийн холбогдолтой гарын авлага, материал нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн сонин, Үерхэл сонинг тасралтгүй тараан өгч байна. Нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ эрүүл мэндийн сургалт сурталчилгаанд аймгийн хэмжээнд 2009 онд 150 сая төгрөг төсөвлөгдөж үүний 45 хувь нь нийгмийн эрүүл мэндийн цуврал сургалт, сурталчилгаанд сум орон нутагт зарцуулагдаж, 49 650 гаруй хүнийг хамруулсан байна. Хөдөө орон нутагт эрүүл мэндийн сургалтыг зөвхөн эмнэлгийн ажилчид биш эрүүл мэндийн сайн дурын ажилтнууд хийдэг болж байгаа нь нийгмийн эрүүл мэндийн хүртээмжинд сайнаар</p>
--	-----------	--

		<p>нөлөөлж байна. 2009 оны байдлаар иргэдийн дунд хийсэн эрүүл мэндийн сургалтын байдлыг авч үзвэл сайн дурын идэвхтний хийсэн сургалт 441, эмнэлгийн ажилчдын хийсэн сургалт 795 арга зүйч буюу нийгмийн ажилчдын хийсэн сургалт 191, үе тэнгийн сургагч 131 удаа тус тус хийж энэ сургалтуудад нийт 32771 хүн хамрагдсан байна. МСС-ны материал НҮЭМ сонин 7500 ширхэг бусад сургалтын материал ном, гарын авлага, зурагт хуудас зэрэг 31440, календарь 140 ширхэг тараагдсан байна. Эрүүл мэндийн мэдээлэл сургалт сурталчилгааг чанаржуулах зорилгоор эрүүл мэндийн сайн дурын идэвхтэн 411, үе тэнгийн сургагч 379, эмнэлгийн ажилчид 342 ыг тус тус эрүүл мэндийн мэдлэг сэргээх ба сургагч багшийн сургалтанд хамрууллаа. Эрүүл мэндийн мэдээлэл сургалт сурталчилгаанд хэвлэл мэдээллийн байгууллагыг хамруулсан байдал : орон нутгийн телевизээр 90 удаагийн нэвтрүүлэг, сурталчилгааны видео нэвтрүүлэг 372 удаа /нэвтрүүлэг явуулдаг сумдууд хамрагдсан болно./ 13 төрлийн сэрэмжлүүлэг- 61 удаа “Архангай амьдрал “сонинд эрүүл мэндийн булангаар 10 удаа мэдээлэл бичиж иргэдэд хүргэсэн. Мэдээлэл сургалт сурталчилгааны материал хүртээмжийн талаар Эрүүл мэндийн мэдээлэл сургалт сурталчилгааг идэвхжүүлэх засгийн газрын 224-р тогтоолын дагуу орон нутаг мэдээлэл сургалт сурталчилгааг янз бүрийн хэлбэрээр зохион байгуулж хэвшлээ. Сум бүр өөрийн сумын онцлогт тохирсон уралдаан тэмцээн, болзолт уралдаан зохион байгуулж ирлээ. Хайрхан, Тариат, Өгийнуур, Булган, Батцэнгэл сумдууд илүү оролцож байна.</p> <p>Сургалтын материалыг төвөөс ирсэн хэвлэмэл материалаас гадна өөрсдийн хүчээр хийж</p>
--	--	--

		<p>ашиглаж ирлээ. Нийт санамж 7720, гарын авлага 1036, Сурталчилгааны самбар 257-г тус тус сургалтанд ашигласан байна. Сүрьеэ өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, сүрьеэгийн өвчлөл тархалтыг бууруулах үүднээс 65 хоногийн болзолт уралдааныг Дэлхийн зөн ОУБ-ын ОНХХ-ийн газартай хамтран эмнэлгүүдийн дунд зарлан дүгнэхэд Хайрхан сумын эмнэлэг 1-р байр, Ар Мөнхжин өрхийн эмнэлэг 2-р байр, Ихтамир сумын эмнэлэг 3-р байрыг тус тус эзэлсэн. Уг уралдааны хүрээнд эмнэлгүүд иргэд олон нийтийг нийгмийн эрүүл мэндийн арга хэмжээнд татан оролцуулахад чиглэсэн олон ажлыг зохион байгуулсан байна. Жнь: Хайрхан сумын эмнэлэг Мөсний баяр, Дэвжээ тэмцээн, зохион бичлэгийн уралдаан зэрэг арга хэмжээг зохион байгуулсан байна. Болзлын дагуу эмнэлгүүд иргэдэд сүрьеэ өвчнөөс сэргийлэх сургалтыг тогтмол хийсэн.</p> <p>Сургуулийн захирал, нийгмийн ажилтангууд, цэцэрлэгийн багш нарт эрүүл мэндийн хичээлийн талаар нэгдсэн сургалтуудын үед цаг авч мэдээлэл хийсэн. Аймгийн төвийн албан газрын захиалгаар 8 удаа албан газар нь очиж захиалсан сэдвээр нь хичээл хийлээ.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд-90%</p>	
		<p>6. Өрх, сумын эмнэлэг бүрийг нэн шаардлагатай тусламж үйлчилгээний багцад заасан эмнэлгийн тусламж үйлчилгээг хүн амд бүрэн үзүүлэх чадавхитай болгох, өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг нь түлхүү хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ</p>	<p>Эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэгийг нийт 111 364 хүнд хийж, Тариат, Өндөрүлаан, Эрдэнэбулган сумдад төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн эмч нарын үзлэгийг анхан шатны нэгжийн эмнэлгийн байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж, 2790 хүн тус үзлэгт хамрагдаж үүнээс 289 үйлчлүүлэгчийг дараагийн шатлалын эмчилгээ оношлогоонд шилжүүлсэн байна. НЭМХ-ээс хэрэгжүүлж буй ХБӨ-ний эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалтын түвшин тогтоох шаталсан судалгаанд Өлзийт, Ихтамир,</p>

		<p>Цахир сумын 6 багийн 285 хүн хамрагдлаа. Мөн халдварт бус өвчний урьдчилан сэргийлэх үзлэг, эрт илрүүлэлтэнд ашиглаж буй багаж, тоног төхөөрөмжийн хангамжийн өнөөгийн байдлыг үнэлэх” судалгааг 9 сумын эмнэлэг, 5 өрхийн эмнэлэг, сум дундын эмнэлэг 1, аймгийн нэгдсэн эмнэлгийг хамруулан зохион байгуулж “ EPOS Health management” байгууллагад хүргүүлэв. Байгалийн голомтот, шинэ ба сэргэн тархаж буй халдварт өвчний эрт сэрэмжлүүлэх хариу арга хэмжээ, халдвар хамгааллын дэглэм, дархлаажуулалт сэдвээр Их тамир сумын хүн эмнэлгийн эмч, сувилагч, багийн дарга, эмч, байгаль орчны байцаагч, Тариат, Цэцэрлэг сумын хүн эмнэлгийн эмч, сувилагч, лаборант нарт сургалт хийж гарын авлагаар хангав. Их тамир, Өндөр-Улаан сумын хачигт хазуулсан асуумжтай хүмүүсээс сонгон 20 хүний цусны ийлдэс цуглуулан тус 2 сумын нутаг дэвсгэрийн газрын гадаргуу болон малаас 77, хүний өвчлөлийн голомтоос 96 ширхэг D.nuttalli зүйлийн хачиг цуглуулан БГХӨСҮТөвийн вирусологийн лабораторит хүргүүлэн шинжлүүлэхэд хачигт риккетсиоз 18, хачигт энцефалит 1 тохилдол гарлаа. Мөн эдгээр сумын хүн эмнэлгийн бэлэн байдлыг шалган ард иргэдэд санамж тарааж сурталчилгаа хийв. Боом өвчний дархлаажуулалтыг Хотонт, Өлзийт, Цэнхэр, Хашаат, Эрдэнэбулган, Хоршоолол, Батцэнгэл, Ихтамир, Төвшрүүлэх, Эрдэнэмандал сумдын голомтот нутгийн 1999 хүнд хийж мэдээг хүргүүлсэн. Мөн галзуугийн вакцин эмчилгээг 27 хүнд хийсэн байна.</p> <p>Зонхилон тохиолдох халдварт өвчний болон хүний томуугийн цар тахлын үед үзүүлэх эмнэлгийн бэлэн байдлын чадавхийг сайжруулах зорилгоор аймгийн Засаг даргын 04 тоот албан даалгавар гаргуулж, төв</p>
--	--	--

			<p>хөдөөгийн эмнэлгүүдийн бэлэн байдлыг хангуулах, чадавхийг сайжруулах талаар харьяалалын засаг даргын тамгын газар түүний харьяа газруудад үүрэг даалгавар хүргүүлэв. А хүрээний /H1N1/ шинэ вирусын халдвараас сэргийлэх тухай Улсын онцгой комисс, ЭМСайдын 03, 05 тоот албан даалгаврыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Аймгийн засаг даргын 389, 344, 356, 412 тоот захирамж, 06 тоот албан даалгаврыг гарган эрчимжүүлсний үр дүнд аймагт энэ вирусын халдварын тархалт, хүндрэл бага гарч байгаа хэдий ч бүх шатандаа өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бэлэн байдлыг хэрэгжүүлж байна. ЭМЯ-наас томуугийн цар тахлын А (H1N1) вирусын халдварын тархалтын үед хэрэглэх эм, хэрэгсэл ариутгалын бодис зэрэг 25010720 мянган төгрөгийн зүйлс, зохиомол амьсгалын аппарат, хүчилтөрөгч өтгөрүүлэгч, пульс оксиметрийг төв хөдөөгийн эмнэлгүүдэд хуваарилан хүргүүлэв. Мэдээлэл, мэдээ шуурхай болж, иргэдийн урьдчилан сэргийлэх мэдлэг сайжирч, эмнэлгүүдийн тусламжийн чадавхи сайжирснаар H1N1-ийн халдварыг хязгаарлан барьж чадсан.</p> <p style="text-align: right;">Биелэсэн – 100%</p>
		<p>7. Сумын эмнэлгийн ариун цэвэр, эрүүл ахуйн стандартыг боловсруулан мөрдүүлж, нөхцлийг сайжруулна</p>	<p>Шинэ халдварын чиглэлээр аймгийн Засаг даргын 2009 оны 10-р сарын 19-ны өдрийн 344-р захирамж болон ЭМГ-ын дарга удаа дараагийн тушаал шийдвэрүүд гаргаж эрх зүйн орчинг бүрдүүлсэн. Төв хөдөөгийн бүх шатлалын эмнэлгүүдэд эрт сэрэмжлүүлэх, хариу арга хэмжээний чадавхийн тогтолцоо бүрдсэн. Улсын болон хувийн бүх шатлалын эмнэлгүүдэд ЭМГ-ын даргын албан тоотор А хүрээний /H1N1 /I шинэ вирусын халдварын тухай аргачилсан зөвлөмж халдваргүйтгэлийн зааварчлага хүргүүлэв.</p> <p>Аймгийн төвийн 32 албан байгууллага аж ахуйн нэгжид энэ халдварын талаар зөвлөмж,</p>

			<p>халдваргүйтгэлийн бодисын хэрэглээний зааварчлага тус тус хүргүүлж, ЭМГ-ийн мэргэжилтнүүдийг томилж ажиллуулав. ЭМГ-ын даргын 77, 78 тоот тушаалаар томуугийн амбулаторит болон эмнэлэгт суурилсан тандалтын нэгжийн бүрэлдхүүнийг томилон харуулдан тандалтын ажлыг эрчимжүүлж байна. Аймгийн ЭМГ, Нэгдсэн эмнэлэг болон өрхийн эмнэлгүүд өндөржүүлсэн бэлэн байдлаар ажиллаж дараах ажлуудыг зохион байгуулан хийж байна.</p> <p>1. Эрдэнэбулган сумын өрхийн эмнэлгүүд ЭМГ-ийн холбогдох мэргэжилтнүүдийг уртасгасан цагаар 22.00 цаг хүртэл ажиллуулж, өрхийн эмнэлэг бүрт сувилахуйн албанаас гэрээр эргэлт хийх эмнэлгийн хяналт тандалтын пост ажиллуулж байна,</p> <p>2. Томуугийн А /H1N1 / шинэ вирусын халдвартай тэмцэх, сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх тухай ЭМГ-ийн даргын 76 тоот тушаалаар, шинэ халдварын бэлэн байдлыг хангах, эмнэл зүйн зөвлөгөө өгөх, санхүү төлөвлөлт, эм хангамж, аж ахуй, сургалт суртчилгаа, халдваргүйтгэл хийх ажлын хэсгийн бүрэлдхүүнийг тус тус томилон ажиллаж байна.Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сурталчилгааны баг аймгийн төвийн 28 байгууллагын 1428 хүнд, энэ халдвараас урьдчилан сэргийлэх сургалт, сурталчилгаа хийж 2 төрлийн /Албан байгууллага, хүн амд зориулсан/ зөвлөмж зурагт хуудас тараав • Эмнэлзүйн зөвлөгөө өгөх баг аймгийн нийт хүн амд томуу, томуу төст өвчний үеийн эмнэл зүй, урьдчилан сэргийлэлтээр утсаар зөвлөгөө өгөн ажиллаж байна. • Халдваргүйтгэл хийх багаас Эрдэнэбулган сумын сургууль цэцэрлэг
--	--	--	---

			<p>албан байгууллага зэрэг нийт 20 газрыг халдваргүйтгэлд хамруулсан</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бэлэн байдлыг хангах ажлын хэсэг цуглан цаашид хийх ажлын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулан ажиллаж байна. • ХӨСҮТ-өөс 3 хүний бүрэлдэхүүнтэй мэргэжлийн баг ирж х/27-х/30 –ны хооронд аймгийн нэгдсэн эмнэлэг, өрхийн эмнэлгүүдэд томуугийн харуулдан тандалтын цэг байгуулан мэргэжлийн заавар зөвлөмж өгч ажиллаа. • Төв хөдөөгийн эмнэлгүүдээс томуугийн мэдээг тусгай маягтын дагуу нэгтгэн авч харьяа ХӨСҮТ-д томуугийн тандалтын нэгжид мэдээлж байна. Улирлын томуу ихсэж байгаатай холбогдуулан ЕБС цэцэрлэгүүдийн ирц, хүлээн авах яаралтай тусламжийн дуудлага хүүхдийн больницын ачаалал зэрэг мэдээлэлүүдийг нэмэлтээр авч анализ хийн ажиллаж байна. <p>Аймгийн төвийн өрхийн болон амбулаторийн эмч нарыг уртасгасан цагаар ажиллуулж өрхийн эмнэлгийг гэрийн үйлчилгээнд шилжүүлж байна. Үзвэр үйлчилгээ, нийтийн цуглааныг хязгаарлах арга хэмжээ авч ажиллаж байна. Мөн аймгийн төвд үйл ажиллагаа явуулж байгаа 5 эмийн санг / эм кампани, Хаш, Сүмбэр, Ар-фарм эм ханган нийлүүлэх байгууллагад ЭМГ-ын даргын албан тоот өгч 24 цагийн үйлчилгээнд шилжүүлэн 14-1 сарын эмийн нөөц, ариутгалын бодис, хамгаалалтын маскны нөөцтэй болголоо. Хаш эмийн сан 0-10 хүртэлх насны хүүхдүүдэд эмийн жороор үнэгүй эмээр үйлчлүүлэх арга хэмжээ авч ажиллуулсан. Эмийн сангууд өвчлөлийн үед хэрэглэгдэх эмийн нэр</p>
--	--	--	--

			<p>төрлийг нэмэгдүүлэн ажиллаж байна. Эрүүл мэндийн сайдын 323,351 тоот тушаалын дагуу аймгийн төвийн томуугийн хүлээн авах яаралтай тусламжийн тасгуудаас ТТӨ-ний мэдээг өдөр бүр болон 7 хоногоор авч ХӨСҮТ, ЗГХА аймгийн захиргаа, ОБХ бусад холбогдох газруудад мэдээлж байна. Орон нутгийн Тамир телевизээр энэ халдвараас урьдчилан сэргийлэх талаар ард иргэдэд эмчийн зөвлөгөө 2 удаа өгсөн. Архангайн амьдрал сонинд “Шинэ халдвараас сэргийлэх боломж байна” эмчийн зөвлөмж гаргав. Бүх сумдын засаг дарга болон эмч, эх баригч нарт нийт 35 хүнд шинэ халдварын талаар мэдээлэл урьдчилан сэргийлэх талаар зааварчлага өгөв. Аймгийн нэгдсэн болон сумын эрхлэгч эмч нарт А/Н1N1 / шинэ халдварын эмчилгээ , оношлогоо, урьдчилан сэргийлэлтээр 1 өдрийн сургалт зохион байгуулан ЭМЯ-наас хуваарилсан эм, хувцас хэрэгслэлийг тарааж өгөв. Аймгийн төвийн албан байгуулага аж ахуйн нэгжүүд ажилчдынхаа ажиллах нөхцлийг хангах энэ халдвараас сэргийлэх талаар зохиож буй ажлыг МХГ-тай хамтран шалган зааварчлага зөвлөмж өгөв,</p> <p>Монгол Улсын багшийн их Сургуулийн харьяа Архангай аймгийн багшийн коллеж оюутан сурагчид багш ажилчдад нийт 200 –аад хүнд шинэ халдварын талаар зөвлөгөө өгсөн. 20-н айл өрхөд энэ халдвараас хэрхэн сэргийлэх талаар заавар зөвлөмж өгч ажиллалаа. 31 албан байгууллага аж ахуйн нэгж, бүх шатлалын эмнэлгүүд санамж 380 плакат 120, энэ халдвараас сэргийлэх сурталчилгааны CD хувилж тараасан.</p> <p>Биелэсэн – 100%</p>
--	--	--	---

		8. Багийн хөгжлийн хөтөлбөрийн хүрээнд багийн бага эмчийг бэлтгэж, унаатай болгоно.	Нийт багийн эмч нарыг мотоциклоор 100 хувь хангасан. Гэвч ашиглалтын хугацаа хэтэрсэн эвдрэл бүхий мотоциклын судалгааг гаргахад 73.6 хувь болсныг шинэчлэх зорилгоор хандаивлагч байгууллагад хандсан болно. Багийн эмчийн хангалт 88 хувь байна. Хэрэгжих шатанд-90%
6	1.1.9. Шинэ болон сэргэж буй халдварт өвчнөөс сэргийлэх, эрт сэрэмжлүүлэх, хариу арга хэмжээ авах өнөөгийн тогтолцоог бэхжүүлж, аймаг дүүргийн түвшинд өргөжүүлнэ	1.Шинэ болон сэргэж буй халдварт өвчнийг лабораторийн шинжилгээнд үндэслэн тандах тогтолцоог үндэсний түвшинд бэхжүүлэх арга хэмжээ авна	Шинэ халдварын чиглэлээр аймгийн Засаг даргын 2009 оны 10-р сарын 19-ны өдрийн 344-р захирамж болон ЭМГ-ын дарга удаа дараагийн тушаал шийдвэрүүд гаргаж эрх зүйн орчинг бүрдүүлсэн. Төв хөдөөгийн бүх шатлалын эмнэлгүүдэд эрт сэрэмжлүүлэх, хариу арга хэмжээний чадавхийн тогтолцоо бүрдсэн. Улсын болон хувийн бүх шатлалын эмнэлгүүдэд ЭМГ-ын даргын албан тоотор А хүрээний /H1N1 /I шинэ вирусын халдварын тухай аргачилсан зөвлөмж халдваргүйтгэлийн зааварчлага хүргүүлэв. Аймгийн төвийн 32 албан байгууллага аж ахуйн нэгжид энэ халдварын талаар зөвлөмж, халдваргүйтгэлийн бодисын хэрэглээний зааварчлага тус тус хүргүүлж, ЭМГ-ийн мэргэжилтнүүдийг томилж ажиллуулав. ЭМГ-ын даргын 77, 78 тоот тушаалаар томуугийн амбулаторит болон эмнэлэгт суурилсан тандалтын нэгжийн бүрэлдхүүнийг томилон харуулдан тандалтын ажлыг эрчимжүүлж байна. Аймгийн ЭМГ, Нэгдсэн эмнэлэг болон өрхийн эмнэлгүүд өндөржүүлсэн бэлэн байдлаар ажиллаж дараах ажлуудыг зохион байгуулан хийж байна. Эрдэнэбулган сумын өрхийн эмнэлгүүд ЭМГ-ийн холбогдох мэргэжилтнүүдийг уртасгасан цагаар 22.00 цаг хүртэл ажиллуулж, өрхийн эмнэлэг бүрт сувилахуйн албанаас гэрээр эргэлт хийх эмнэлгийн хяналт тандалтын пост ажиллуулж байна, Биелэсэн -

		<p>4. “Халдварт өвчинтэй тэмцэх, сэргийлэх үнэдсний хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилтэнд хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийж, шинэчлэн боловсруулна</p>	<p>100%</p> <p>Томуугийн А /H1N1 / шинэ вирусын халдвартай тэмцэх, сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх тухай ЭМГ-ийн даргын 76 тоот тушаалаар, шинэ халдварын бэлэн байдлыг хангах, эмнэл зүйн зөвлөгөө өгөх, санхүү төлөвлөлт, эм хангамж, аж ахуй, сургалт суртчилгаа, халдваргүйтгэл хийх ажлын хэсгийн бүрэлдхүүнийг тус тус томилон ажиллаж байна. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Сурталчилгааны баг аймгийн төвийн 28 байгууллагын 1428 хүнд, энэ халдвараас урьдчилан сэргийлэх сургалт, сурталчилгаа хийж 2 төрлийн /Албан байгууллага, хүн амд зориулсан/ зөвлөмж зурагт хуудас тараав -Эмнэлзүйн зөвлөгөө өгөх баг аймгийн нийт хүн амд томуу, томуу төст өвчний үеийн эмнэл зүй, урьдчилан сэргийлэлтээр утсаар зөвлөгөө өгөн ажиллаж байна. -Халдваргүйтгэл хийх багаас Эрдэнэбулган сумын сургууль цэцэрлэг албан байгууллага зэрэг нийт 20 газрыг халдваргүйтгэлд хамруулсан -Бэлэн байдлыг хангах ажлын хэсэг цуглан цаашид хийх ажлын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулан ажиллаж байна. -ХӨСҮТ-өөс 3 хүний бүрэлдэхүүнтэй мэргэжлийн баг ирж х/27-х/30 –ны хооронд аймгийн нэгдсэн эмнэлэг, өрхийн эмнэлгүүдэд томуугийн харуулдан тандалтын цэг байгуулан мэргэжлийн заавар зөвлөмж өгч ажиллаа. -Төв хөдөөгийн эмнэлгүүдээс томуугийн мэдээг тусгай маягтын дагуу нэгтгэн авч харьяа ХӨСҮТ-д томуугийн тандалтын нэгжид мэдээлж байна. Улирлын томуу ихсэж байгаатай холбогдуулан ЕБС цэцэрлэгүүдийн ирц, хүлээн авах яаралтай тусламжийн дуудлага хүүхдийн больницын ачаалал зэрэг мэдээлэлүүдийг нэмэлтээр авч анализ хийн
--	--	--	---

		<p>ажиллаж байна.</p> <p>Аймгийн төвийн өрхийн болон амбулаторийн эмч нарыг уртасгасан цагаар ажиллуулж өрхийн эмнэлгийг гэрийн үйлчилгээнд шилжүүлж байна. Үзвэр үйлчилгээ, нийтийн цуглааныг хязгаарлах арга хэмжээ авч ажиллаж байна. Мөн аймгийн төвд үйл ажиллагаа явуулж байгаа 5 эмийн санг / эм кампани, Хаш, Сүмбэр, Ар-фарм эм ханган нийлүүлэх байгууллагад ЭМГ-ын даргын албан тоот өгч 24 цагийн үйлчилгээнд шилжүүлэн 14-1 сарын эмийн нөөц, ариутгалын бодис, хамгаалалтын маскны нөөцтэй болголоо. Хаш эмийн сан 0-10 хүртэлх насны хүүхдүүдэд эмийн жороор үнэгүй эмээр үйлчлүүлэх арга хэмжээ авч ажиллуулсан. Эмийн сангууд өвчлөлийн үед хэрэглэгдэх эмийн нэр төрлийг нэмэгдүүлэн ажиллаж байна. Эрүүл мэндийн сайдын 323,351 тоот тушаалын дагуу аймгийн төвийн томуугийн хүлээн авах яаралтай тусламжийн тасгуудаас ТТӨ-ний мэдээг өдөр бүр болон 7 хоногоор авч ХӨСҮТ, ЗГХА аймгийн захиргаа, ОБХ бусад холбогдох газруудад мэдээлж байна. Орон нутгийн Тамир телевизээр энэ халдвараас урьдчилан сэргийлэх талаар ард иргэдэд эмчийн зөвлөгөө 2 удаа өгсөн. Архангайн амьдрал сонинд “Шинэ халдвараас сэргийлэх боломж байна” эмчийн зөвлөмж гаргав. Бүх сумдын засаг дарга болон эмч, эх баригч нарт нийт 35 хүнд шинэ халдварын талаар мэдээлэл урьдчилан сэргийлэх талаар зааварчлага өгөв. Аймгийн нэгдсэн болон сумын эрхлэгч эмч нарт А/ Н1N1 / шинэ халдварын эмчилгээ , оношлогоо, урьдчилан сэргийлэлтээр 1 өдрийн сургалт зохион байгуулан ЭМЯ-наас хуваарилсан эм, хувцас хэрэгслэлийг тарааж өгөв. Аймгийн төвийн албан байгуулага аж ахуйн нэгжүүд ажилчдынхаа ажиллах нөхцлийг</p>
--	--	---

			хангах энэ халдвараас сэргийлэх талаар зохиож буй ажлыг МХГ-тай хамтран шалган , зааварчлага зөвлөмж өгөв, Монгол Улсын Багшийн Их Сургуулийн харьяа Архангай аймгийн багшийн коллеж оюутан сурагчид багш ажилчдад нийт 200 – аад хүнд шинэ халдварын талаар зөвлөгөө өгсөн. 20-н айл өрхөд энэ халдвараас хэрхэн сэргийлэх талаар заавар зөвлөмж өгч ажиллалаа. 31 албан байгууллага аж ахуйн нэгж, бүх шатлалын эмнэлгүүд санамж 380 плакат 120, энэ халдвараас сэргийлэх сурталчилгааны CD хувилж тараасан. Биелэсэн -100%
7	1.1.11. Хүн амын эрүүл мэндийн мэдээллийн цахим сан байгуулна. Эмнэлгийн цахим сүлжээ, алсын зайн оношлогоо, эмчилгээг өргөжүүлэн, иргэн бүрт эрүүл мэндийн үйлчилгээг шаардлагтай түвшинд үзүүлэх болоцоог хангах зорилгоор анагаах ухааны орчин үеийн ололтод тулгуурласан төрөлжсөн мэргэжлийн төвүүдийг хөгжүүлж, өвчнийг эрт оношлох, эмчлэх, нөхөн сэргээх чадавхийг дээшлүүлнэ.	2. Алсын зайн оношлогооны сүлжээг өргөжүүлж, бүх аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийг хамруулна	Эрүүл мэндийн салбарын 30 гаруй байгууллагуудаас сар бүрийн 25-нд мэдээг цуглуулж нэгтгэн боловсруулалт хийн, ЭМЯ болон ЗГ-ын хэрэгжүүлэгч агентлаг ЭМГ-т цахим хэлбэрээр мэдээлж, улирал бүр эмнэлгүүдэд эргэн мэдээллийг хийж хэвшээд байна. ЭМБ-уудын статистик мэдээ мэдээлэл хариуцсан ажилтнуудыг УБ хотод НЭМХ-д 5 хоног сургалтанд хамруулан, теле медицине нэвтрүүлсэн клиникийн төв I ,II, III-р эмнэлгүүдийн төслийн үйл ажиллагаатай танилцуулсан. Эрүүл мэндийн салбарын хэмжээнд /эмнэл зүй, параклиник, мэдээллийн/ мэдээ мэдээллийн нэгдсэн сүлжээнд оруулах бэлтгэл ажил хийгдэж, ЭМЯам, Азийн хөгжлийн банкны ЭМСХ-3 төслийн газарт санал төслүүдийг хүргүүлсэн бөгөөд аймгийн нэгдсэн эмнэлэг, ЭМГ-ын дотоод сүлжээнд холбох ажил хийгдэж дуусах шатандаа ороод байна. Хэрэгжих шатанд -70%
8	1.1.13. “Эрүүл эхээс эрүүл хүүхэд” зарчмыг эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний бүх шатанд хэрэгжүүлж, эх хүүхдийн өвчлөл эндэгдлийг	2. Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн дэргэдэх төрөх, хүүхдийн тасгийн тоног төхөөрөмжийг сайжруулж, хэрэгцээг харгалзан шаардлагатай тохиолдолд төрөх газар болон	Эх хүүхдийн эрүүл мэндийг сайжруулах, эндэгдлийг бууруулах зорилтын хүрээнд 2009 оны эмч, мэргэжилтнүүдийг сургах,материаллаг баазыг бэхжүүлэх, шинэ техник технологийг нэвтрүүлэх зэрэг ажлыг хэрэгжүүлж ажиллав. -Хөдөөгийн

	<p>тууштай бууруулна.</p>	<p>хүүхдийн эмнэлгийг шинээр барьж, перинатологийн төв байгуулна</p>	<p>ядуурлыг бууруулах хөтөлбөр, ЭМЯам, Дэлхийн зөн Монгол зэрэг олон улсын байгууллагаас аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн төрөх тасагт эх нярайн эндэгдлийг бууруулахад нэн шаардлагатай ИВЛ, кардиомонитор, нярайн кювез зэрэг бүгд 18 сая 258 мянган төгрөгийн 11 төрлийн багаж тоног төхөөрөмжөөр хангалаа. -Аймгийн 18 сумаас 14 сум зөөврийн ЭХО аппаратаар хангагдлаа. Ингэснээр урагийн болон ихэсийн байдлыг харж байна. -5 эх баригчийг сургалтанд хамруулж 2 их эмчийг эх барих эмэгтэйчүүдийн чиглэлээр резидент сургаж байна. -НЭ-ийн төрөх тасгийн нярайн эмчийг нярайн эмчийн 6 сарын сургалтанд ЭМГ-ын зардлаар хамруулж мэргэшүүлж сургасан. Мөн зулайн эхо-ны 1 сарын дамжаанд сургаж дадлагажуулсан. -“Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ” сэдэвт нэг өдрийн сургалтыг зохион байгуулан нийт 12 сумын эмнэлэг, аймгийн НЭ-ийн төрөх тасгийн эх баригч бага эмч зэрэг 18 хүнийг хамруулсан. -Эх барихын яаралтай тусламжийн семинарт 3 эх баригч, эрхтэн тогтолцооны эмгэгтэй жирэмсэн эхчүүдийг хянах, төрөлт удирдах арга зүй семинарт эх барихын эмч, дотрын ерөнхий мэргэжилтэн, нярайн анхдагч сэхээн амьдруулахын яаралтай тусламж сэдвээр семинар, курст 3 эх баригч тус тус сууж мэдлэгээ дээшлүүлсэн. -Нярайн нэн шаардлагатай тусламж гэсэн 3 өдрийн сургалтанд 15 сумын эмч, эх баригч, төрөх тасгийн 3 эмч, 4 сувилагч хүүхдийн 2 эмч оролцлоо. Сургалтанд оролцсон 18 эмчид нярайд олонтаа тохиолдох өвчнүүдийн оношлогоо эмчилгээ гэсэн 10 сэдэв бүхий хичээлийн диск хувилж өгөгдсөн. -ЭМЯ-наас зохион байгуулагдсан сургалтанд ЭБЕМэргэжилтэн хамрагдан эх барих эмэгтэйчүүд, хүүхдийн эмч нарт тухай бүрд нь мэдээлэл хийгдсэн.</p>
--	---------------------------	--	--

		<p>-Нярайн сэхээн амьдруулах өрөөнд отсос, хүчилтөрөгч өтгөрүүлэгч, нярайн даавуу хатаагч, инкубатор, урагийн бүтэлт үүсч буй эсэхийг хянах урагийн зүрхний цохилт хянах доплерийн аппарат, нярайн дулаацуулах ширээ гэсэн аппарат багаж хэрэгслэлээр хангасан. -Сум, Нэгдсэн эмнэлэгт бээлий болон амны хаалтыг нэг удаагийн хэрэглээнд шилжүүлж эхийн даавууг том хүний памперсаар орлуулан нэг удаагийн хэрэглээтэй болсон.</p> <p>-Нэгдсэн эмнэлгийн хүүхдийн тасгийн САЭЭ-ний палат хүүхдийн тасагт зүрх судас, амьсгал хянах монитор 2 ширхэг, отсос 2 ш, инкубатор, бие жинлэх кило, дусал тохируулагч инфузомат 2 ш, пульсокиметр зэрэг 5 сая 631 мянган төгрөгийн 10 нэрийн багаж тоног төхөөрөмжөөр хангагдлаа.</p> <p>-ЭМСайдын А/145 тоот тушаалыг хэрэгжүүлэх үүднээс 0-15 насны хүүхдийн яаралтай тусламж эрэмбэлэн ангилж үзүүлэх тусламжийн талаар 16 цагийн хичээл, хүүхдийн тасгийн эмч ажилчид, сумдын эрхлэгч нарт сургалт хийсэн.</p> <p>-Тусламжийн эрэмбэлж ангилах 5 бүрдэл бүхий цомог хүснэгтээр бүрдсэн 8 ширхэгийг Тариат, Эрдэнэмандал, хүүхдийн тасаг, хүлээн авах зэрэг 5 газарт байрлууллаа.</p> <p>-Хүүхдийн сэхээн амьдруулах яаралтай тусламжийн курст 1 эмч явуулж сургаж мэргэжил дээшлүүлсэн.</p> <p>Үүний дүнд 2009 онд 15 насны хүүхдийн эндэгдэл 5, 0-1 насны хүүхдийн эндэгдэл 4 тохиолдлоор буурч, 0-1 насны хүүхдийн эндэгдэл 1000 амьд төрөлтөнд 25,9 промилд хүрч өнгөрсөн онтой харьцуулахад 2,7 промил буурсан үр дүнтэй байна.</p> <p>Аймгийн хэмжээнд нийт 2049 эх төрсөн нь өнгөрсөн оноос 59 тохиолдлоор нэмэгдсэн. Амьгүй төрөлт</p>
--	--	---

			<p>өнгөрсөн онтой харьцуулахад 1 тохиолдлоор буурч эхийн эндэгдэл 1 гарсан.</p> <p style="text-align: right;">Биелэсэн</p> <p>– 100%</p>
9	<p>1.1.19. Нийтийн биеийн тамир спортыг хөгжүүлэх бодлогыг тодорхойлж, удирдлага зохион байгуулалт, судалгаа, шинжилгээ, эдийн засаг, санхүүгийн механизмыг боловсронгуй болгоно.</p>	<p>1.Биеийн тамир спортын талаар төрөөс баримтлах бодлого"-ыг боловсруулж, биеийн тамир спортын эрчимтэйхөгжлийг хангах эрх зүйн удирдлага зохион байгуулалт, санхүүжилтийн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.</p>	<p>МУ-ын ЗГ-ын 05-р тогтоолыг хэрэгжүүлэх хүрээнд Аймгийн засаг даргын 31-р захирамж, ЭМС-ын 65-р тушаал, батлагдан гарч “Идэвхитэй хөдөлгөөн-эрүүл аж төрөх ёс” уриан дор хүн амыг идэвхитэй хөдөлгөөнд өргөнөөр хамруулах сарын аян явагдлаа. Үүний дагуу ЭМГ-ын даргын 17 тоот тушаал батлагдан гарч тушаалыг хэрэгжүүлэх зорилгоор сарын аянд хийх ажлын төлөвлөгөө гарган батлуулж орон нутагтаа энэ ажлыг зохион байгууллаа. Орон нутгийн “Архангайн амьдрал” сонинд “Эрүүл аж төрөхөд идэвхитэй хөдөлгөөний ач холбогдол”, “Таргалалт”, “ Чихрийн шижин” гэсэн сэдвээр мэдээлэл нийтлүүлсэн. Мөн “Нийтийн бүжиг-эрүүл мэнд” сэдэвт бүжгийн тэмцээн аймгийн төвийн албан байгууллага а.а.нэгж, ард иргэдийн дунд зохион байгуулсан бөгөөд энэ үйл ажиллагааг тв-ээр сурталчилсан. Жаргалант суманд хойд бүсийн /Эрдэнэмандал, Цэцэрлэг, Батцэнгэл, Хайрхан/ сумуудын хүн эмнэлгүүдийн эмч ажиллагсадын чуулга уулзалт, спортын анхдугаар бага наадам 6 сарын 26-27-ны өдрүүдэд зохион байгуулагдлаа. Спортын бага наадам нь буухиа, ширээний теннис, гар бөмбөг гэсэн 3 төрлөөр явагдсан. Тэмцээний нийт дүнгээр багаараа Жаргалант сум I байр, Эрдэнэмандал сум II байр, Хайрхан сум III байр, Батцэнгэл сум IV байр, Цэцэрлэг сум V байр эзэллээ. Шилжин явах цом, өргөмжлөлийг Эрдэнэмандал сум авч ирэх онд бага наадмыг уламжлал болгон хийхээр болсон.</p>

			<p>Хэрэгжих шатанд- 40%</p>
		<p>2. Биеийн тамир спортоор хичээллэхийн ач холбогдлыг сурталчлах мэдээлэл, сурталчилгааны ажлыг нэгдмэл байдлаар зохион байгуулах.</p>	<p>Аймгийн төвийн албан байгууллага а.а.н, ард иргэдийн дунд “Нийтийн бүжиг-эрүүл мэнд” сэдэвт нийтийн бүжгийн тэмцээн зохион байгууллаа. Уг тэмцээнд нийт 18 байгууллагын хос бүжигчид 3 төрлийн бүжгийг хийж идэвхитэй оролцлоо. Үүнд: Хас банк. Цагдаагийн хэлтэс, Шүүхийн багууд I байр, Хүүхдийн т.төв, “Тунгалаг тамир” эмнэлэг, Мэдээлэл сүлжээ компанийн багууд II байр, Боловсрол с.г, Төв номын сан, Нэгдсэн эмнэлгийн багууд III байр эзэлж 100.0 төгрөгийн шагнал урамшуулал гардуулав. Мөн тэмцээний үеэр ард иргэдэд хөдөлгөөний ач холбогдлыг сурталчилах, идэвхижүүлэх зорилгоор Н.Э, ЭМГ-ын эмч ажиллагсадын оролцсон 78 хүний бүрэлдэхүүнтэй “Ажлын байрандаа хийх дасгал хөдөлгөөн”-өөр үзүүлэх тогтлолт хийлээ. Нийтийн бүжиг нь нийтийн биеийн тамир, дасгал хөдөлгөөний нэг төрөл бөгөөд хүн амын бүх давхарга хамрагдах боломжтой юм. Иймээс хүн амыг хөдөлгөөний хомсдлоос урьдчилан сэргийлэх, идэвхитэй хөдөлгөөнийг дадал хэвшил болгох, чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрөөх зорилгоор албан байгууллага, а.а.нэгж, ард иргэдийн дунд долоо хоног бүрийн пүрэв гаригт 20-22 цагийн хооронд Аймгийн БТСГ-н зааланд нийтийн бүжгийг явуулж улирал бүрийн сүүлчийн сарын сүүлчийн 7 хоногийн пүрэв гаригт нийтийн бүжгийн тэмцээнийг БТСГ-тай хамтран зохион байгуулах удирдамж гаргаад ажиллаж байна. З.Г-ын 05-р тушаалыг хэрэгжүүлэх хүрээнд БТСГ, Цэргийн штабаас</p>

			<p>аймгийн төвийн албан байгууллага, ард иргэдийн дунд зохион байгуулсан “Мөсний баяр” 4 төрөлт тэмцээнд байгууллага хамт олноороо идэвхитэй оролцохын зэрэгцээ байгууллага хамт олон дотроо “Эрүүл агаар-эрүүл бие” сэдэвт 3 төрөлт тэмцээн зохиож 4 байр эзлүүлж шагнаж урамшуулав. БТСГ-с зохион байгуулсан “Миний удирдагч-эрүүл мэндийн төлөө хамтдаа” I шатны тэмцээнд хамт олноороо идэвхитэй оролцож гар бөмбөгийн баг шалгарч II шатны тэмцээнд өрсөлдөх эрх авсан.</p> <p>Биелэсэн -100%</p>
		3. Нийтийн биеийн тамир спортын байгууллагын барилга байгууламжийн засвар үйлчилгээ ашиглалтыг үе шаттай сайжруулна	<p>Аймгийн биеийн тамир спортын хороонд 1.8 сая төгрөгний үнэ бүхий биеийн тамирын техник хэрэгсэл авсан байна. Өгийнуур сумын сургуулийн спорт залыг шинээр барьж ашиглалтанд оруулсан байна.</p> <p>Хэрэгжих шатанд - 50%</p>
10	1.1.20. БЗДХ, ХДХВ, ДОХ-ын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлж, ХДХВ-ийн халдвар, ДОХ-ын тархалтыг өнөөгийн түвшинд тогтоон барих.	3. Хяналт, шинжилгээ судалгааны үр дүн нотолгоог ХДХВ /ДОХ/ бЗДХ-ын эсрэг хариу арга хэмжээ төлөвлөх шийдвэр гаргахад үр дүнтэй ашиглана	<p>ДОХ өвчинтэй тэмцэх дэд хөтөлбөрийг аймгийн Засаг даргын 1997 оны 327-р захирамжаар батлан хэрэгжүүлж 2002 онд аймгийн ИТХТ-ийн тогтоолоор шинэчлэн баталж мөрдөн ажиллаж байна.</p> <p>Архангай аймагт “100% бэлгэвч хэрэглэх хөтөлбөр” хэрэгжихтэй холбоотой аймгийн Засаг даргын 36 тоот захирамж гарч аймгийн хэмжээний ажлыг зохион байгуулах чиглэл төлөвлөгөө гаргаад хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.</p> <p>Аймгийн Засаг даргын мөрийн хөтөлбөрт тусгагдсан бэлгийн замын халдварт өвчний үзлэгийг чанартай зохион байгуулах ажлын хүрээнд жил бүр 4-5 суманд үзлэг шинжилгээг зохион байгуулан ажилладаг. Сүүлийн 5 жилийн байдлаар 15-40 насны нийт 32116 хүнийг үзлэгт, 25917 хүнийг шинжилгээнд хамруулан 3692 өвчлөлийг илрүүлж эмчилгээнд 6 511 015 төгрөгийн эм зарцуулсан.</p>

			<p>ХДХВ БЗДХ-аас урьдчилсан сургалт сурталчил-гааг тогтмол явуулж сүүлийн 5 жилийн байдлаар 16 170 хүнийг хамруулан явуулсан.</p> <p>2009 оны 9-н сарын 15-наас 11-р сарын 15-ны хооронд /ДОХ,БЗДХ –ын харуулдан тандалтыг, улс даяар явуулсан. 100% бэлгэвч хөтөлбөрийн хүрээнд 3 сард ДОХ-ын төвөөс 3 эмч ирж 3 хоног албан газрын дарга, эмнэлгийн эмч нар 30 хүнд, цагдаагийн бие бүрэлдэхүүн 30 хүн, бар рестораны 30 хүн тус бүрт сургалт семинарыг хийлээ.</p> <p>2009 онд 9 сарын 15-аас 11 сарын 15 хүртэл БЗДХ-ын харуулдан тандалт судалгааг багшийн коллежийн эрэгтэй 100, эмэгтэй 100 оюутнаас асуумж судалгаагаар, жирэмсний кабинетын 200 жирэмсэнд цусны шинжилгээ хийж авлаа.</p> <p>БЗДХ-ын кабинетаар үйлчлүүлэгч 15-49 насны 100 эрэгтэйд асуумж цусны шинжилгээ авч судалгааг явуулахад тэмбүү өвчинтэй 23 хүн илэрч эмчилгээнд хавьтлын хамт орлоо. Үүнээс жирэмсэн 9, кабинетаар үйлчлүүлэгч эрэгтэй 14 хүнд илэрсэн. Мөн 10 сард шадар сайдын ивээл дор төвөөс Хадхүү даргатай 10 гаруй хүний бүрэлдэхүүнтэй 50 хүн оролцсон аймгийн салбар зөвлөлийн сургалт семинар явуулж мэргэжил арга зүйн зөвөлгөө өгөв. Сургалт сурталчилгааг 2622 хүнд кабинет, FM, узелээр хийлээ.</p> <p>12 сард ДОХ-ын төвөөс орон нутгийн хүсэлтийн дагуу 4 эмч ирж төв хөдөөгийн эмч нарт БЗХӨ-ийг хам шинжээр илрүүлэх оношлох, эмчилгээг мөн сумдын 20, төвийн 5 нийт 25 лаборант нарт 3 хоногийн сургалтыг хийлээ. Энэ үеэр сумдын эмнэлэгт эм тариа оношлуур тарааж өглөө.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих</p> <p>шатанд- 90%</p>
1.2. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны бодлого			

11	1.2.2. Баг бүрт гэр цэцэрлэг байгуулах, хувилбарт сургалтын төрөл хэлбэрийг олшруулах замаар сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалтыг 2012 он гэхэд 70 хувьд хүргэнэ	1. Бага бүрт гэр цэцэрлэг байгуулж хувийн хэвшлийн цэцэрлэг байгуулахыг дэмжин сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалтыг нэмэгдүүлнэ	Чулуутын Халуун-Ус багт 30, Тариатын Мөрөн багт 30 хүүхдэд цэцэрлэгийн салбар бүлэг ажиллуулан сургуулийн өмнөх боловсрол эзэмшүүлж байна. Хэрэгжих шатанд- 30%
		2. Өмчийн хэлбэр үл харгалзан цэцэрлэгийн нэг хүүхдэд ногдох нормативт зардлыг олгоно.	Нийт 29 цэцэрлэгийн хувилбарт болон ердийн бүлгийн 4534 хүүхдэд 1,738,316,0 мянган төгрөгийн зардал олгогдов. Биелэсэн -100%
		4. Цэцэрлэгийн тоглоом наадгай, тоног төхөөрөмжөөр хангаж, хүүхдэд ээлтэй орчин бүрдүүлнэ.	Хүүхдийн цэцэрлэгүүдэд “Хүүхдийн хэл яриаг хөгжүүлэх” иж бүрэн үзүүлэн, хувилбарт сургалтын хөтөлбөр номыг бүлгийн тоогоор буюу 186 ширхэг, дүрслэх урлагийн иж бүрэн үзүүлэнг 30 ширхэгийг олгов. Шинэ барилга ашиглалтанд орж нөхцөл сайжирсан Эрдэнэмандал, Батцэнгэл, Булган сумын цэцэрлэгт тус бүр I, II хоолны тогоо, хувцасны шкаф-80, ширээ сандал-405, цахилгаан пийшин, махны машин, будаа агшаагч, эмнэлгийн булан-2, тоглоомын тавиур-12, гал тогооны шүүгээ, сургалтын хэрэглэгдэхүүний шүүгээ-10 зэрэг 13 төрлийн 530 ширхэг 40,798,271 төгрөгний өртөг бүхий зүйлийг нийлүүлэв Биелэсэн -100%
		5. Цэцэрлэгийн барилга барих, өргөтгөх, засварлах замаар хүчин чадлыг нэмэгдүүлнэ.	50 ортой хүүхдийн цэцэрлэгийн барилга Батцэнгэл, Цэцэрлэг суманд шинээр, 100 ортой хүүхдийн цэцэрлэг Эрдэнэбулган суманд шинээр барьж байна. Ингэснээр цэцэрлэгийн хүчин чадал 100 ороор нэмэгдэнэ. Биелэсэн -100%

12	1.2.3 ЕБС-ийг 12 жилийн сургалтын тогтолцоонд шилжүүлж болговсролын хүртээмж, чанарыг дээшлүүлнэ.	5. Бага боловсролын хамран сургалтыг 95.0 хувьд хүргэнэ.	Бага боловсролын хамран сургалт 97.5%-тай байна Биелэсэн - 100%
13	1.2.4. ЕБС-ийг мэргэжлийн багшаар бүрэн хангаж, тэдний мэргэшлийг дээшлүүлнэ.	5. Багшийн мэргэжлийн үнэлэмж, нэр хүндийг дээшлүүлж, багш, боловсролын байгууллагын удирдах ажилтны цалин, хангамжийг нэмэгдүүлнэ.	ЕБС, Хүүхдийн цэцэрлэгийн ажиллагсдын цалин, хангамжийг нэмэгдүүлэх үүднээс “Улирлын ажлын үр дүнгээр мөнгөн урамшуулал олгох тухай” Засгийн газрын 94 дүгээр тогтоол гарч 2008 оны 12 дугаар сард ЕБС, Хүүхдийн цэцэрлэгт ажиллаж байгаа бүх албан хаагчдад 10%-ийн урамшуулал, 2009 оны 1 дүгээр улиралд ажлын үр дүнгээс хамааруулан 45% хүртэлх хэмжээний мөнгөн урамшууллыг олгосон. Биелэсэн -100%
		6. Багш, ажилтнууд сургууль дээрээ мэргэшил дээшлүүлэх, бүтээлчээр ажиллах нөхцөл бүрдүүлэхэд шаардлагатай орчны стандарт боловсруулж, тэрийн өмчийн бүх сургуулийн багш нарын өрөө, ажлын байрыг стандартын шаардлагын дагуу тоноглоно.	Багш нарыг ажлын байрандаа мэргэжил боловсролоо дээшлүүлэх, бүтээлчээр ажиллах нөхцөл бүрдүүлэх, багш нарын өрөө, ажлын байрыг стандартын дагуу тоноглохоор аймгийн төвийн болон сумын сургуулиас тус бүр 2 сургуулийн нэрсийг БСШУЯ-аас авсан. Ингээд Эрдэнэбулган сумын 4 дүгээр сургуулийг тоноглохоор шийдвэрлээд байна. Хэрэгжих шатанд- 30%
14	1.25. Бичиг үсэг тайлагдалтын түвшинг ахиулна	1. Хүн амын бичиг үсэг тайлагдалтын түвшинг нэмэгдүүлнэ.	19-49 насны бичиг үсэггүй 667 иргэн байна. Энэ нь нийт 19-49 насны иргэдийн 1.5%-ийг эзэлж байна Хэрэгжих шатанд- 70%
		2. Ерөнхий боловсролын сургуулиас завсардсан сурагчдад албан бус боловсрол, дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтаар боловсрол нөхөн олгоно.	2009-2010 оны хичээлийн жилд боловсрол нөхөн олгох дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтанд 9-өөс дээш насны 611 суралцагч хамрагдаж байгаа бөгөөд бага боловсролд 338, суурь боловсролд 214, бүрэн дунд боловсролд 82 суралцагч тус тус хамрагдаж байна.

			Биелэсэн -100%
15	1.2.6.Төрөөс ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдыг сурах бичгээр хангана	3. Төрөөс ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдыг сурах бичгээр хангах график төлөвлөгөө боловсруулж, хэрэгжилтийг зохион байгуулна.	ЕБС-ийн сурагчдыг сурах бичгээр хангах журмыг шинэчлэн гаргасан. Үүнийг хэрэгжүүлэх талаар төлөвлөгөө гарган ажиллаж байна. Хэрэгжих шатанд -70%
16	1.2.7."Үдийн цай" хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, "Үдийн хоол" хөтөлбөр болгон хэрэгжүүлнэ	1. Үдийн хоол хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан сургуулийн хоолны газар, дотуур байрны гал тогоог зориулалтын тоног төхөөрөмжөөр хангах ажлыг зохион байгуулна.	Үдийн хоол хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой сургуулийн гал тогоонд шаардлагатай зориулалтын тоног төхөөрөмжийн судалгааг гаргаад байна.
		2. "Үдийн хоол" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх журам батлан мөрдүүлж, сурагчдыг хөтөлбөрт ээлж дараатай хамруулах	Хэрэгжих шатанд -30% ЕБС-иудын "Үдийн хоол" хөтөлбөрийн хэрэгжилт, чанар эрүүл ахуйн байдалд БСГ, Мэргэжлийн хяналтын газрын байцаагч нартай хамтран хяналт, үнэлгээ хийж орчин нөхцөлийг сайжруулах чиглэлээр зөвлөмж өгч ажиллаж байна. Одоогийн байдлаар "Үдийн хоол" хөтөлбөрт 10388 хүүхэд хамрагдаж байна. Биелэсэн -100%
17	1.2.9. ЕБС-ийн хичээлийн ээлжийн коэффициентийг бууруулж, сурагчдын дотуур байрны хүрэлцээг нэмэгдүүлнэ	1. ЕБС-ийн 3 дугаар ээлжгүй болгоход чиглэсэн арга хэмжээ авах.	Эрдэнэбулган суманд 320 суудалтай хичээлийн байр шинээр барьж ашиглалтанд оруулснаар 2 ээлжээр хичээллэх болсон. Мөн Цэцэрлэг суманд 320 хүүхдийн суудалтай спортын заал бүхий хичээлийн байр шинээр барьж ашиглалтанд орсноор 2 ээлжээр хичээллэх болсон. Тариат суманд өргөтгөл барих ажил хийгдэж байна. Энэ барилга ашиглалтанд орсноор 2 ээлжинд орох төлөвлөгөөтэй байна. Хэрэгжих шатанд -90%
		3. Ангийн самбар, тавилга, сурагч, багшийн ширээ, сандлыг ээлж дараатай шинэчилнэ.	2008-2009 оны хичээлийн жилд 6 настай хүүхдийн хичээллэж байгаа анги танхим бүрийг сурагч ширээ сандал, багшийн ширээ сандал, номын тавиур, самбар, ком үзүүлэнгүүдээр бүрэн хангасан.

			2009-2010 оны хичээлийн жилд хичээллэх хүүхдийн ангийг ширээ сандалаар хангах судалгааг гаргаад байна. Биелэсэн -100%
		4. Дотуур байр барьж, өргөтгөн, дотуур байрны орчин, ариун цэвэр, усны хангамжийг сайжруулах	Өлзийт суманд 75 ортой дотуур байрын барилгыг-284.4 мян.төг-өөр барих ажил хийгдэж байна Хэрэгжих шатанд -30%
18	1.2.12.Мэргэжлийн боловсролын сургалтын чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэн МСҮТөвийг орчин үеийн сургалтын бааз, лабораториор хангаж, технологийн шинэчлэл хийнэ	2. Хөдөлмөрийн зах зээлийн судалгааг сайжруулж, эрэлт, нийлүүлэлтэд тохирсон мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх төлөвлөлтийг сайжруулах	Сум, байгууллагаас мэргэжилтэй боловсон хүчний судалгаа, захиалгыг авч МСҮТ-ийг төгсөгчдийг ажлын байраар хангаж байна. Биелэсэн -100%
19	1.2.14. Инженер технологи, байгалийн шинжлэл, багш, эмч, хөдөө аж ахуйн мэргэжлээр суралцагчдын хувийн жинг нэмгдүүлнэ.	3. Дотоодын их, дээд сургуульд суралцахаар зохих журмын дагуу элсэж, сумын ИТХ-ын тэргүүлэгчид, Засаг даргын захиалгаар албан ёсны гэрээ байгуулсан окуутны сургалтын зардлыг төрөөс хариуцна	ХДТ-ын уран бүтээлчдээс 2 хүн аймгийн Засаг даргын болон байгууллагын тэтгэлэгээр СУИС-д суралцаж төгсөөд байна. Биелэсэн -100%
20	1.2.20. Их дээд сургууль, мэргэжлийн төрөлжсөн сургууль болон тэдгээрийн салбарыг бүсийн төв болон орон нутгийн хотод байгуулахыг дэмжинэ.	1. Бүсийн төвүүдэд үйл ажиллагаа явуулж байгаа дээд болон мэргэжлийн боловсролын сургалтын байгууллагыг төрөөс дэмжинэ.	Архангай аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг МУБИС-ийн харъяа Багш бэлтгэдэг сургуулийг өргөтгөж 960 хүүхдийн хичээлийн байр барих, дотуур байрыг өргөтгөх асуудлыг төрөөс шийдвэрлэж дэмжлэг үзүүлж байна. Биелэсэн -100%
21	1.2.25. Сумын соёлын төвийн үйл ажиллагааны агуулга хэлбэрийг баяжуулж тогтмолжуулах, тоног төхөөрөмжөөр хангах замаар	1. Соёлын төвүүдийн барилгыг шинээр барих, их засвар хийх ажлыг дэс дараатай хэрэгжүүлнэ.	Цахир суманд соёлын төвийн 250 суудалтай барилгыг 490.0 мянган төгрөгөөр барьж ашиглалтанд орууллаа. Хотонт сумын Өндөр-Сант багт соёлын төвийн барилгыг 31.0 сая төгрөгөөр барьж ашиглалтанд

	хүн амд хүргэх соёлын үйлчилгээний үр өгөөжийг дээшлүүлнэ.		оруулсан. Биелэсэн -100%
		3. Хөдөө орон нутгийн алслагдсан хүн амыг мэдээллээр хангах хүрээ хүртээмжийг нэмэгдүүлж “Явуулын номын сан”-гийн үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.	Сумын номын санд 4437 ширхэг 49 сая 180.1 мянга, ЕБС-ийн номын санд 6581 ширхэг 56 сая 764.7 мянга, төв номын санд 347 ширхэг 3 сая 572.6 мянган төгрөгийн бүгд 11365 ширхэг 109 сая 517.4 мянган төгрөгийн сүүлийн үеийн ном зохиолоор баяжилт хийсэн. Эдгээр ном зохиолоор явуулын үйлчилгээг хөдөөгийн иргэд, малчдад үзүүлж байна. Биелэсэн-100%
22	1.2.28. Монгол улсын түүх судлалыг хөгжүүлж, Монгол улсыг сурталчлах үйл ажиллагааг өргөжүүлнэ.	3. Үндэсний түүх, нүүдлийн соёлоо судлан сурталчлах, монгол бичгээ өвлүүлэхэд төрөөс дэмжлэг үзүүлж “Монгол бичиг” , “Морин хуур, уртын дуу”, “Монгол бий биелэгээ”, “Түүх , соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хамгаалах, сэргээн засварлах” хөтөлбөрүүдийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.	Үндэсний түүх, нүүдлийн соёлоо судлан сурталчлах, монгол бичгээ өвлүүлэхэд төрөөс дэмжлэг үзүүлж “Монгол бичиг” , “Морин хуур, уртын дуу”, “Монгол бий биелэгээ”, “Түүх , соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хамгаалах, сэргээн засварлах” хөтөлбөрүүдийг орон нутагт хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг гарган хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.Энэ хүрээнд Ихтамир сумын нутагт орших Тайхар чулуу, Алтан сундал уулын Буган чулуу хөшөөнүүдийг аялал жуулчлалын чиглэлд хамруулж дурсгалын самбар босгоход 19.0 сая төгрөгийг зарцуулсан байна. Хэрэгжих шатанд -70%
1.3 Хөдөлмөрийн зах зээл, хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого			

23	1.3.1. Ажлын байр, ажил эрхлэлтийг нэмэгдүүлж, иргэдийн идэвх санаачилгыг дэмжин бизнес эрхлэх орчныг бүрдүүлэх, хүн бүрийг эдийн засгийн идэвхтэй, хөдөлмөрийн чадвартай байлгахад чиглэсэн бодлогыг хэрэгжүүлж, ядуурлыг бууруулна.	2. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байр нэмэгдүүлэх бодлогыг аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэдийн санаачилгад тулгуурлан орон нутаг бүсийн хөгжил, салбарын бодлоготой уялдуулан хэрэгжүүлнэ	<p>“Ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулах аймгийн дэд хөтөлбөр” боловсруулан аймгийн Засаг даргын 2009 оны тоот 97 тоот захирамжаар батлуулан хэрэгжүүлж байна. 2009 оны жилийн эцсийн байдлаар нийт хүн ам 89331 үүнээс ядуу хүн ам 28791 буюу нийт хүн амын 32.2 хувийг ядуучууд эзэлж байгаа бөгөөд ядуурлын түвшин өмнөх оныхоос 0.03 хувиар нэмэгдсэн байна. Улсын болон орон нутгийн хөрөнгө оруулалтаар тодорхой ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн боловч эдийн засгийн хямрал, байгалийн гамшиг зэрэг хүчин зүйлээс шалтгаалан ядуурал дорвитой буурахгүй байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд –</p> <p>70%</p>
24	1.3.6. Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогыг өрхийн хэрэгцээтэй уялдуулж, өрхийн нэгээс доошгүй хүнийг ажилтай болгох замаар жилд 60.0 мянгаас дээш ажлын байр бий болгоно.	2. “Нэг өрх –Нэгээс доошгүй ажлын байр” хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ.	<p>Нийт 1628 ажлын байр шинээр бий болсны 442 нь тогтмол ажлын байр байна. Мөн 1932 иргэнийг ажилд зуучлах үйлчилгээнд хамруулсан байна. Ажилгүйдлийн түвшин 4,34 хувь байна</p> <p style="text-align: right;">Биелсэн -</p> <p>100%</p>
25	1.3.7. Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвд суралцагчдын тоог нэмэгдүүлэх, аж ахуйн нэгж, үйлдвэрийн газрыг түшиглэсэн түргэвчилсэн сургалтаар мэргэжил олгох тогтолцоог урамшуулан дэмжиж, мэргэжлийн зөрүүгээс ажилгүйдэл үүсэх шалтгааныг бууруулна.	1. Эрэлтэд тулгуурласан “ Эрхийн бичиг”-ийн сургалтыг зохион байгуулах.	<p>Орон нутгийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээнд үндэслэн мэргэжлийн сургалтыг хүнд машин механизмын операторч, машинист, худалдагч, касс, нярав, иргэн, зүүмэл даавуун урлал гагнуурчин, барилгын нарийн мужаан, барилгын засал чимэглэлчин, тогооч нарийн боовчин , оёдол эсгүүрчний зэрэг нийт 19 чиглэлийн сургалтанд 824 иргэнийг хамруулж хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 79,1 сая төгрөг зарцуулсан ба үүний 65 хувь нь ажлын байраар хангагдсан байна.</p> <p style="text-align: right;">Биелсэн -</p> <p>100%</p>

26	1.3.15. Өрх бүрээс мэргэжлийн сургалтанд хамрагдах хүсэлтээ илэрхийлсэн нэгээс доошгүй хүнийг мэргэжил эзэмшүүлж, ажилтай болгоно.	1. Мэргэжлийн Сургалт, Үйлдвэрлэлийн төв болон техникийн боловсролын сургуульд суралцагчдын тоог гурав дахин нэмэгдүүлнэ	Архангай МСҮТөвд 12 мэргэжлээр 842 хүүхэд суралцаж 2009 оны 1 сард 131 хүүхэд, 6 сард 163 хүүхэд нийт 294 хүүхэд төгсч үүнээс 194 нь ажлын байраар хангагдсан байна. Булган мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвд 5 мэргэжлээр 2.5 жилийн сургалтанд 515 хүүхэд элсэн суралцсанаас 2009 онд 114 хүүхэд төгссөнөөс 60 гаруй хүүхэд мэргэжлээрээ ажил хөдөлмөр эрхэлж байгаа ба 12 хүүхэд их дээд сургуульд элсэн суралцсан байна. Архангай МСҮТөв 2009-2010 оны хичээлийн жилд 1 жилийн мэргэжил олгох сургалтанд 400 гаруй залуучуудыг элсүүлж мэргэжил олгож байна Булган МСҮТөв 2009-2010 оны хичээлийн жилд 18-24 насны 70 залуучуудыг барилга, компьютерийн операторч, үсчин гоо засалчийн мэргэжлээр 1 жилийн ангид элсүүлэн сургаж байна. Биелсэн -100%
1.4 Нийгмийн хамгааллын бодлого			
27	1.4.1. Нийгмийн хамгааллын үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг дээшлүүлж, төрөл хэлбэрийг оновчтой болгоно.	1. Нийгмийн ажилтнуудыг мэргэшүүлэх, тэдний ёс зүйн хэм хэмжээг тогтоон мөрдүүлэх арга хэмжээ авна	Сумдын нийгмийн ажилтнуудыг мэргэшүүлэх 3 удаагийн шат дараалсан сургалтанд хамруулж Мэргэшсэн нийгмийн ажилтны сертификат олгосон байна Биелсэн -100%
28	1.4.6. Халамжийн үйлчилгээний зохион байгуулалт, менежментийг сайжруулж, түүнд хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагуудыг татан оролцуулах бодлого баримтална.	1. Нийгмийн халамжийн үйлчилгээг хүргэж буй төв болон орон нутгийн байгууллагуудын ажил үүргийн зохион байгуулалтыг сайжруулж, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг хүнд сурталгүй, ил тод шуурхай болгох арга хэмжээ авна	Аймгийн ЗДТГ-ын байранд “Нэг цэгийн үйлчилгээ”-ний төв байгуулагдан тэнд нийгмийн даатгал, нийгмийн халамж, хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар мэдээ, мэдээлэл өгдөг ажилтныг ажиллуулснаар иргэдэд үйлчилгээ шуурхай хүрч байна. НДХэлтэс даатгалын үйлчилгээний, санхүү бүртгэл орлого хяналтын 2 тасагтай үйл ажиллагаагаа явуулж үйл ажиллагааны давхардлыг

			арилгаснаар үйлчилгээний хүртээмж, шуурхай байдал хангагдаж байна. Биелсэн -100%
29	1.4.11. Амьжиргааны түвшинг тодорхойлох аргачлалыг боловсронгуй болгож, ядуурлын зураглал гарган нийгмийн хамгааллын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сантай болно.	2.“Өрхийн хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-т үндэслэн бүс нутгийн болон эдийн засаг, дэд бүтцийн хөгжилтэй уялдсан арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлнэ.	2010 оноос
30	1.4.12. Өрхийн хэрэгцээ, чадавхи, санаачилгыг дэмжиж “Өрхийн хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-ийг боловсруулан хэрэгжүүлэх замаар 50000-аас доошгүй ядуу өрхийн амьжиргааг дээшлүүлнэ.	1. хувийн хэвшил, иргэдийн оролцоо санаачилгад тулгуурлан “Өрхийн хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлнэ	2010 оноос
		2.“Өрхийн хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-т хамрагдах өрхийг сонгох, өрхийн хөгжлийн төлөвлөгөө гаргах аргачлалыг боловсруулна	2010 оноос
		3. Өрхийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд үндэслэн тухайн өрхийг хөгжүүлэх , амьжиргааг дээшлүүлэх ажлыг хувийн хэвшил иргэний нийгмийн оролцоотойгоор зохион байгуулж, хөтөлбөрт хамрагдсан өрхийн мэдээллийн сан байгуулна	2009 онд 475 өрхийг ядуурлаас гаргахаар эдгээр өрхөд “Өрхийн хөгжлийн төлөвлөгөө” боловсруулан өрх бүрт өрхийн дэвтэр нээж үүнээс 419 өрхийг ямар нэгэн ажил үйлчилгээнд хамруулснаас 358 өрхийн төсөл хөтөлбөрт, 271 өрхийг гишүүнийг байнгын ажлын байранд, 313 иргэнийг түр ажлын байранд, 94 иргэнийг мэргэжил олгох сургалтанд, 84 иргэнийг аж ахуй эрхлэлтийн сургалтанд, 47 хүнийг хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн зээлд, 168 өрхийг банкны зээлд хамруулснаар эдгээр өрхүүдийн орлого тодорхой хэмжээгээр нэмэгдсэн байна. Хэрэгжих шатанд – 70%
		4.Нутгийн захиргааны байгууллага, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллагын ядууралтай тэмцэх	Аймгийн Засаг даргын 2009 оны 97 тоот захирамжаар Ядуурал, ажилгүйдлийг бууруулах аймгийн дэд хөтөлбөр”-ийг боловсруулан тус

		чадавхийг бэхжүүлэх арга хэмжээг дэс дараатай хэрэгжүүлнэ	хөтөлбөрийн 2-р заалтад Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байр нэмэгдүүлэх, ядуурлыг бууруулах бодлогыг төр, иргэний нийгэм, хувийн хэвшил, иргэдийн оролцоо, идэвх санаачилгад тулгуурлан орон нутгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зохион байгуулахыг сумдын Засаг дарга, төсвийн байгууллагын ерөнхий менежер нарт үүрэг болгосон байна. Үүний дагуу сум байгууллагын даргын тухайн жилийн Засаг даргатай байгуулсан гэрээний биелэлтийг үнэлэхдээ тухайн жилд хүн амын ядуурлыг хэдэн хувиар бууруулсан, хичнээн ажлын байр шинээр бий болгосноор нь дүгнэж байна. Хэрэгжих шатанд – 70%
31	1.4.15. Хүүхэд, залуучуудад эрүүл амьдралын дадал олгох, аливаа хорт муу зуршлаас ангид байх, тодорхой зорилго тэмүүлэлтэй амьдрах хүмүүжил олгох чиглэлээр гэр бүл, аж ахуйн нэгж байгууллагын санаачилгыг бүх талаар дэмжинэ.	1."Хүн байхын учир" аяныг өргөжүүлж, хүүхэд өсвөр үеийнхний "Гэр бүлдээ үүнийг хүснэ", "Миний пасдорт", "Миний нэрийн хуудас" зэрэг хөдөлгөөн, үүсгэл санаачилгыг бүх талаар дэмжинэ	Олон улсын гэр бүлийн өдрийг тохиолдуулан "Би гэр бүлдээ үүнийг хүсдэг" өдөрлөгийг Эрдэнэбулган сумын 5 багийн хүүхдүүдийн дунд цардмал замын зураг, зохион бичлэгийн уралдааныг зохион байгуулж шалгарсан хүүхдийн бүтээлийг "Архангайн амьдрал" сонинд нийтэллээ. Миний паспорт аяныг 2009-2010 онд зохион байгуулах хөтөлбөрт сургагч багшийг бэлтгэх сугалтыг монголын скаутын холбоотой хамтран зохион байгуулж аяны бэлтгэл ажил хийгдээд байна. Хэрэгжих шатанд -70%
		2.Хүүхэд амралт, чөлөөт цагаа өнгөрөөж, мэдээлэл авч байгаа байдалд судалгаа хийж, хүүхэд өсвөр үеийг хариуцлагатай, бүтээлч, тусч энэрэнгүй, нийгмийн идэвхтэй иргэн болгож төлөвшүүлэх талаар эцэг эх, гэр бүлийн гишүүдийн мэдлэг хандлагыг өөрчлөх сургалт, сурталчилгааг өргөжүүлэх	Хүүхдийн чөлөөт цагаа өнгөрүүлж байгаа байдалд судалгаа авч үзэхэд хичээлээс гадуур сургууль дээр ажил зохион байгуулах цаг байдаггүйг үндэслэн Сургуулийн нийгмийн ажилтнуудын ажлын цагийг өөрчлөн хагас бүтэн сайн өдрүүдэд хүүхдүүдтэй ажилладаг цагтай болгох талаар сургуулийн удирдлагуудад санал хүргүүлэв. Хүүхдээ сайн хүн болгон хүмүүжүүлэх, төлөвшүүлэх зорилго бүхий " Хүүхэд хүмүүжүүлэх эерэг аргуудаас суралцья " лекцийг монгол зан заншил , уламжлалт арга ухаан,

		чиглэлээр ТББ-тай хамтран ажиллана	жишээ баримттай холбон тайлбарлан уншдаг болсноор эцэг эхчүүдэд нэлээд зүйлийг ойлгуулж хүүхдийн хүмүүжлийн асуудлаар сэтгэл зүйн зөвлөгөө авах үйлчилгээний тоо нэмэгдэж байна. “Хадган цэнхэр өнгөөр гэрээ будацгаая” уриан дор “Гэр бүлээрээ хүүхдээ мэдэрье” сэдэвт сургалтыг эцэг эхчүүдэд зохион байгуулснаар хүүхдэд гэр бүлийн орчны нөлөө, хүүхдийн хөгжлийн онцлогийг мэдрүүлж цаашид хүүхдийнхээ юунд анхаарч ажиллахыг ойлгуулж өгсөнөөрөө үр дүнтэй байсан. Хэрэгжих шатанд -90%
		3.Хүүхэд өсвөр үеийнхний дунд эрүүл амьдралын дадал хэвшүүлэх, зохистой хооллолтыг эрхэмлэх, хорт зуршлаас татгалзах мэдлэг, чадварыг нэмэгдүүлэх талаар сургалт, сурталчилгааг өргөжүүлнэ	Эрдэнэбулган сумын 9 сургууль, МСҮТ-ийн 2 сургууль, Тариат, Батцэнгэл сумын сургуулиудад ажиллаж “Эрүүл ахуйн дадалд суралцъя”, Хорт зуршлаас ангижиръя сургалт мэдээллийг сурагчдад хийсэн байна. Хэрэгжих шатанд -50%
1.5 Хүн амын бодлого			
32	1.5.2. Эцэг эх нь хүүхдээ эрүүл өсгөн бойжуулж, боловсрол хүмүүжлийн зөв төлөвшилтэй болгон хөгжүүлэхэд чиглэсэн гэр бүлийн таатай орчин бүрдүүлэхийг дэмжинэ.	2 “Гэр бүлийг дэмжих жил”-ийг зарлана	Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих жилийн ажлын хүрээнд хийх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулан ажиллаж байна. Хэрэгжих шатанд-10%
33	1.5.6. Ахмад настны эрүүл мэндийг сайжруулахад зориулан эмнэлэг, сувилалын газар, ахмадын ордон байгуулна.	3. Ахмадууд нийгмийн амьдралд идэвхтэй оролцох тэдний чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрөөх боломжийг бүрдүүлэх, чанартай насжилтыг дэмжих зорилгоор аймаг, дүүрэг бүрт орон нутгийн нөөц хөрөнгө, болоцоог ашиглан Ахмадын ордон байгуулж	Шивэртийн амралтыг жилийн 4 улиралд ажиллах хүчин чадалтай болгосноор тайлант онд 783 ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг амраан сувилсан байна. ХХҮГазартай гэрээ байгуулан Эрдэнэбулган сумын төвд Буянт ахмад настны амралт сувилалын газар байгуулагдан 1 ээлжиндээ 20 хүн хүлээн авах хүчин чадалтайгаар үйл ажиллагаагаа явуулж нийт

		ашиглалтанд оруулна	273 хүнийг хүлээн авч эмчлэн сувилсны дагуу халамжийн сангаас 16380,0 мянган төгрөгний санхүүжилт олгосон байна. Биелэсэн - 100%
34	1.5.10. Хүүхдийн талаар бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргах үйл явцад тэдний санал бодол, хүүхдийн бодитой оролцоог дэмжинэ.	1. Хүүхэд, тэдний өөрийн удирдлагын байгууллага, хөдөлгөөн, хүүхдийн зөвлөлийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэхийн зэрэгцээ, хүүхдийн хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан тэдний санал хүсэлтийг шийдвэртээ тусгаж ажиллах талаар нутгийн захиргааны байгууллагыг зөвлөмжөөр хангаж ажиллана	Аймгийн Хүүхдийн нэгдсэн зөвлөлийн гишүүн 25 хүүхдийг чадавхжуулах, мэргэжил арга зүйгээр хангах зорилгоор НҮБ-ын Хүүхдийн санд төсөл бичиж 500,0 мян төгрөгний санхүүжилттэй төсөл хэрэгжүүлэв. Үүнд Эрдэнэбулган сумын сурагчдын өөрөө удирдах ёсны болон, Хүүхдийн өөрөө удирдах байгууллагын сурагчдыг хамруулав. Мөн Тариат, Батцэнгэл сумдын Сурагчдын өөрийн удирдлагын байгууллагад арга зүйн дэмжлэг үзүүлэн сумын Хүүхдийн зөвлөлийг байгуулж 8 чиглэлийн ном, товхимол өгч гарын авлагаар хангалаа. Хэрэгжих шатанд -50%
Хоёр. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлого хэрэгжүүлснээр эдийн засгийн өсөлт, тогтвортой байдлыг хангах зорилт			
Эдийн засгийн хөгжлийн өнөөгийн түвшинг улам бататган, үйлдвэржилтийн бодлогыг тууштай дэмжиж, уул уурхай, боловсруулах аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуй, орон нутгийн түүхий эдэд тулгуурласан жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг эрчимтэй хөгжүүлж, тээвэр, холбоо, нийтийн аж ахуй, ахуй үйлчилгээг сайжруулан, мал аж ахуй, газар тариалангийн бүтээгдэхүүний нэр төрөл, тоо хэмжээг нэмэгдүүлэх замаар эдийн засгийн хурдацтай өсөлтийг бий болгоно.			
2.1. Макро эдийн засаг санхүүгийн бодлого			
35	2.1.1. ДНБ-ий жилийн дундаж өсөлтийг жилд 12 хувиас доошгүй түвшинд хүргэн, эдийн засгийн хурдацтай хөгжлийн нөхцөлийг бүрдүүлнэ.	1. Эдийн засгийн салбаруудын үйл ажиллагааг өргөжүүлэх замаар өсөлтийг нэмэгдүүлнэ.	Хөрөнгө санхүүгийн эх үүсвэрийг төсвийн ерөнхийлөн захирагчдаас аймагт эрх шилжүүлж өгсөн зайлшгүй хийгдвэл зохих их засвар, хөрөнгө оруулалтын ажлын эрэмбэ дарааллыг тогтоож санхүүжилт олгох чиглэл баримталж байна. Хэрэгжих шатанд -30%
36	2.1.2. Эдийн засгийн өсөлтийг хангах, макро эдийн засгийн тэнцвэрт байдлыг бататгах, хөрөнгө санхүүгийн эх үүсвэрийг хөгжлийн тэргүүлэх	1. Үндэсний хөгжлийн цогц бодлоготой уялдуулан төсвийн хүрээний дунд хугацааны мэдэгдэл, эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх жил бүрийн үндсэн	Төсвийн хүрээний мэдэгдэл, төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн төслийг боловсруулахдаа Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, Засгийн Газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, аймгийн Засаг даргын мөрийн хөтөлбөрт

<p>чиглэлд оновчтой хуваарилах замаар хүн амын бодит орлого, нийгмийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, бодит салбарын хөгжлийг тэтгэхэд чиглэсэн төсөв, мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлнэ.</p>	<p>чиглэлийн шалгуур үзүүлэлтийг боловсронгуй болгож, дунд болон урт хугацааны бодлогыг хэрэгжүүлэх санхүүгийн төлөвлөлт, зохицуулалтыг сайжруулна.</p> <p>2. Ажилгүйдэл, ядуулыг бууруулж, иргэдийн амьдралын түвшинг дээшлүүлэх үндэсний тооцооны шалгуур үзүүлэлт, тэдгээрийн хүрэх түвшин, хөрөнгө оруулалтын хэрэгцээг оновчтой тодорхойлж, эдийн засгийн тогтвортой өсөлт, тэнцвэрийг бататгах макро эдийн засгийн зохицуулалтын орчныг сайжруулна</p>	<p>тусгагдсан арга хэмжээг эн тэргүүнд санхүүжүүлэх зорилт тавьж төрийн албаны шинэчлэлт, төсвийн байгууллагуудыг төсвийг зөв менежментээр удирдаж арвилан хэмнэлтийн бодлогыг баримтлан ажиллаж байна.</p> <p>Хэрэгжих шатанд -30%</p> <p>Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих ажлын байр шинээр бий болгож нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээг нэмэгдүүлэх ажлыг оновчтой зөв зохион байгуулснаар 1628 ажлын байрыг шинээр бий болгож хөдөлмөр эрхлэлтийн албадаар зуучлуулан 1559 хүн ажилд орсон байна. Мөн нийтийг хамарсан ажилд хөдөлмөр эрхлээгүй иргэдийг татан оролцуулж тэдний ажлын хөлсөнд 110,7 сая төгрөгийн санхүүжилтийг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас олгоод байна.</p> <p>Хөдөөгийн ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийн хүрээнд 2009 онд 5 суманд 24 худаг шинээр гаргаж 109 өрхийн 40952 толгой мал, 11,4 мянган га бэлчээрийн усан хангамжийн асуудлыг шийдсэн. Төвшрүүлэх суманд 48,5 сая төгрөгийн өртөг бүхий усны хөвийн байгууламжийг ашиглалтанд оруулсан нь 20 гаруй мянган га бэлчээрийн талбайг байгалийн цас борооны усыг хуримтлуулан услах, мөн өрхийн тариалалт эрхлэхэд усалгааны асуудлыг шийдэж 351 өрх 119,5 тн төмс хүнсний ногоо хураан авснаар нэг өрхийн орлого 170,0 гаруй мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн байна.</p> <p>Аймгийн Эрүүл мэндийн газарт 43,0 сая төгрөгийн оношлогооний төнөг төхөөрөмж, 4 суманд хүнсний ногооны хүлэмж, 6 сумын агропаркийн үйл ажиллагааг дэмжин тус бүр 1 тн үрийн төмс, 4 суманд хүлэмж нийлүүлсэн.</p> <p>Аймгийн Эмэгтэйчүүдийн зөвлөл, Хөдөө аж ахуйн нэвтрүүлэх төв, Цөм сүргийн үржлийн төвүүдэд олгох санхүүжилт бүрэн хийгдэж тогтвортой үйл</p>
---	--	--

			<p>ажиллагааны гэрээний дагуу ажиллаж байна. Тогтвортой амжиргаа- 2 төслийн хүрээнд олон нийтийн санаачлагын бүрэлдэхүүн хэсгийн 57 төслийг 243744,7 мянган төгрөгөөр хэрэгжүүлсэн ба 42 төслийг хэрэгжүүлэхээр санхүүжилтийн асуудал шийдвэрлэгдээд байна. Бэлчээрийн мал аж ахуйн эрсдлийн удирдлага бүрэлдэхүүн хэсгийн 58 төслийг 112776,4 мянган төгрөгөөр тус тус хэрэгжүүлсэн байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд - 30%</p>
		<p>3. Улсын төсвийн болон Монгол улсыг хөгжүүлэх сангийн хөрөнгө оруулалт, санхүүгийн дэмжлэгийг бүсийн тулгуур төв, орон нутгийн хөгжлийн төв хотуудын зорилтот хөтөлбөр, төсөл арга хэмжээтэй уялдуулан хуваарилж хэрэгжүүлнэ.</p>	<p>Хөтөлбөрт суурилсан төсвийн төлөвлөлтийг хэрэгжүүлж төсвийн зарлагыг эдийн засгийн бодит хүчин чадлыг нэмэгдүүлэхэд снглүүлэх, зарлагын менежментийг сайжруулах, үр ашгийг дээшлүүлэх, төсвийн төлөвлөлт, гүйцэтгэлийн хяналтыг сайжруулж хариуцлагын тогтолцоог боловсронгуй болгон, төсвийг ил тод байдлыг хангахад чиглүүлэн, мөн аймгийн хэмжээний их засвар, хөрөнгө оруулалтын ажлын эрэмбэ дараалалыг ЗДТГ-ын холбогдох хэлтсүүдтэй хамтран зөв тогтоож 2009 онд зайлшгүй хийгдвэл зохих 14 барилга объектод 1072.4 сая төгрөгийн санхүүжилт батлагдан гүйцэтгэлээр 1032,9 сая төгрөгийн санхүүжилт хийгдсэн байна. Тендерийн хэмнэлт болох 39,5 сая төгрөгийг Сангийн яаманд буцаан төвлөрүүлж Мэргэжлийн хяналтын газар, Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын газруудтай хамтран их засвар, хөрөнгө оруулалтын ажилд тавих үе шатны хяналтыг тогтмолжуулан ажиллаж байгаагийн үр дүнд хөрөнгө оруулалтын ажлын гүйцэтгэл 100%-тай гарч байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд - 30%</p>
37	2.1.10. Экспортын чиглэлтэй үйлдвэрлэл, үйлчилгээ	1. “Хувийн хэвшлийн хөгжлийн стратеги”-ийг батлуулан төр,	Төрийн бус байгууллага, олон улсын байгууллагуудаар төрийн зарим ажил үйлчилгээг

	<p>давамгайлсан, хувийн хэвшилд суурилсан эдийн засгийн хөгжлийн таатай орчин бүрдүүлэх, экспортын үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд татварын болон урамшууллын бодлогоор дэмжлэг үзүүлнэ.</p>	<p>хувийн хэвшлийн түншлэлийг сайжруулна.</p>	<p>гүйцэтгүүлэх, зарим арга хэмжээг хамтран зохион байгуулах хэлбэрээр түншлэлийн харилцааг өргөжүүлж үйл ажиллагаанд нь санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж байна. Иргэний болон төрийн бус байгууллагуудаас гаргасан санал санаачлагыг дэмжиж төрийн зарим бараа , ажил үйлчилгээний худалдан авалтыг шударга ил тод болгож төрийн чиг үүргийг төрийн бус байгууллагуудаар гэрээгээр гүйцэтгүүлэхээр төр, иргэний нийгэм, хувийн хэвшлийн байгууллагуудын 2010-2012 онд түншлэн ажиллах “Хамтын ажиллагааны гэрээ”-ний төслийг оролцогч талууд хэлэлцэж бэлэн болгосон байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд</p> <p style="text-align: center;">-30%</p>
38	<p>2.1.14. Эдийн засгийн үр ашигтай томоохон төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг түлхүү ашиглах, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах бодлого баримталж, хөрөнгө оруулалтын тогтвортой орчныг хангана. Иргэд, байгууллага, хөрөнгө оруулагчдад үйлчлэх “Нэг цонхны үйлчилгээ”-г нэвтрүүлнэ.</p>	<p>1. Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордуудыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах эрх зүйн баримт бичгүүдийг батлан мөрдүүлнэ.</p>	<p>Ашигт малтмалаас бусад байгалийн баялаг ашиглах, орон нутгийн түгээмэл тархацтай байгалийн баялгийг ашиглахад хяналт тавьж, элс хайрганы кареарийг патентаар ашиглуулах арга хэмжээ авч байна.</p> <p>Иргэд, байгууллага, хөрөнгө оруулагчдад үйлчлэх “Нэг цонхны үйлчилгээ”-г нээж газрын харилцаа, иргэний бүртгэл мэдээлэл, хөдөлмөр , халамж , нийгмийн даатгалын чиглэлээр төрийн зарим үйлчилгээг хөнгөн шуурхай хүргэх орчинг бүрдүүллээ.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд -50%</p>
39	<p>2.1.27. Шударга өрсөлдөөнийг дэмжих чиглэлээр эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгож, өрсөлдөөний тухай</p>	<p>1. Шударга өрсөлдөөнийг дэмжих, хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах бодлого боловсруулж хэрэгжүүлнэ.</p>	<p>Аймгийн Хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэгээс гаргасан саналыг хүлээн авч хэрэгжүүлж ажиллах төлөвлөгөө боловсруулж, хөрөнгийн асуудлыг шийдвэрлээд байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд -</p>

	ойлголт, соёлыг нийгмийн сэтгэл зүйд төлөвшүүлж, зах зээлийн өрсөлдөөний орчныг бүрдүүлнэ.		30% Аймгийн Хасу худалдааны төвийн бизнес эрхлэгчдийн дунд шударга өрсөлдөөний тухай хууль болон хүнсний аюулгүй байдал, татвар төлөлт, тайлангийн тухай ойлголт, үйлчилгээний соёлын талаар сургалт сурталчилгааг тогтмол хийж хэвшээд байна. Хэрэгжих шатанд
		2. Зах зээлийн өрсөлдөөний тухай ойлголт, соёлыг төлөвшүүлэх чиглэлээр сургалт, сурталчилгаа, үндэсний болон олон улсын хэмжээний хурал семинар зохион байгуулна.	-30%
40	2.1.28. Үндэсний бүтээгдэхүүн, ажил, үйлчилгээний чанар, өрсөлдөх чадвар, хэрэглээний аюулгүй байдлыг дээшлүүлэх, экологийн аюулгүй орчныг бүрдүүлэх, хэрэглэгчийг чанартай, аюулгүй бүтээгдэхүүнээр хангахад стандартчилал, хэмжил зүй, тохирлын үнэлгээгээр дэмжлэг үзүүлэх ажлыг эрс сайжруулна.	1. Бүсийн болон аймгийн төвд сорилт, хэмжил зүйн үйлчилгээг нэг цэгийн зарчимд шилжүүлнэ. Хэрэглээний зүйлс, барилга, хүрээлэн буй орчны чанар, аюулгүй байдлын сорилт, шинжилгээг орчин үеийн шаардлагын хэмжээнд хийдэг сорилтын лабораторийн үндэсний тогтолцоог бий болгоно.	Аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр болон төсвийн тодотголд сорилт, шинжилгээний лабораторийн тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл худалдан авахад зориулж хөрөнгө тусгж байна. Хэрэгжих шатанд -30%
2.2. Үйлдвэржүүлэх бодлого			
41	2.2.6. Дотоодын түүхий эдэд түшиглэн цемент, арматур төмөр хийц, шил зэрэг барилгын материалын хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлээр хангах боломжийг бүрдүүлнэ.	1. Уул уурхайн үйлдвэрлэлийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэр орон нутагт байгуулахыг дэмжинэ.	Эрдэнэбулган, Тариат, Цэцэрлэг сумдад тоосго, блокны үйлдвэрлэл эрхлэх 6 иргэн, аж ахуйн нэгжид 81,0 сая төгрөгийн төсөлд зээл олгов. Орон нутгийн түүхий эдийн нөөцөд түшиглэн цементний үйлдвэр барих асуудлыг гадаад харилцааг эдийн засагжуулах хөтөлбөрт хамруулахаар саналаа хүргүүлсэн. Мөн БНХАУ-д ЭСЯ-аар дамжуулан санал хүсэлтээ хүргүүлсэн. Хэрэгжих шатанд-
		2. Аймаг, сумдын 10, 15, 35 кв-ын шугамын трассын дагуу дундын	30% Хөрөнгийн боломжид тулгуурлан шинээр суурьшсан гэр хорооллын 40 гаруй айлыг цахилгаанаар хангах

		хэрэглэгчдийг хамруулж жижиг трансформаторын дэд станц барих бодлого баримталж ажиллан, орон нутагт инженерийн хийцтэй худаг гаргах усны хайгуулын зарим ажлыг сумдын цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын дагуу хийнэ.	арга хэмжээг авч, 7 сумын шугамыг шинэчлэх, гэр хорооллын дэд өртөө цахилгааны шугамыг шинэчлэхэд шаардагдах хөрөнгийг ажил 2010 оны төлөвлөгөөнд тусгагдаж хэрэгжихээр болсон. Орон нутагт инженерийн хийцтэй худаг гаргах ажлыг сумдын цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын дагуу хийж 8 худаг шинээр гаргав. Хэрэгжих шатанд-30%
42	2.2.28. Экологийн цэвэр сүү, цагаан идээ, мах, махан бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжин хөгжүүлнэ.	“Сүү” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж махны нөөцийн сан байгуулна.	Төвшрүүлэх суманд махны чиглэлийн “Сэлэнгэ” үүлдрийн фермерийн аж ахуй байгуулахаар 20 үнээ худалдан авч цэврээр нь үржүүлж байна. Эрдэнэбулган, Төвшрүүлэх, Хотонт суманд мах, сүүний үүлдрийн фермер байгуулах төсөлд 70,0 сая төгрөгийн хөнгөлөлтэй зээл олгов 19 сумын 5 өрх тус бүрд сайн чанарын нутгийн омгийн хургатай хонь 5 ыг буюу нийт 75 өрхөд 375 хургатай хонь олгож 30,0 сая төгрөг зарцуулав. “Хотонт” үржлийн хэсэг, “Тамир” үүлдрийн хэсгийн хонь 250-ыг сонгон авч хянан баталгаажуулав. Ихтамир суманд хайнаг сарлагийн үнээг саамшуулж саалийн хугацааг уртасгах туршилтыг 15 сарлагийн үнээ, 10 хайнагийн үнээ дээр туршиж байна. Нутгийн шилмэл омгийн сарлагийг Тэрхийн бор, Түвдийн бор сарлагийн гүн хөлдөөсөн үрээр хээлтүүлэх ажлыг туршиж байна. Хэрэгжих шатанд-50%
43	2.2.30. “Чацаргана” төслийг хэрэгжүүлэх, энэ төслийн хүрээнд улсын хэмжээнд эхний ээлжинд 20 мянган гектар талбайд чацаргана	1. “Чацаргана” хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ.	Энэ жил Од-Кр Хоршоо 1000 чацарганы суулгац, ХЯБХ-ийн санхүүжилтээр 1000 ширхэг чацарганы суулгац авчран сумдад хуваарилан тарьж үржүүлж байна. Хэрэгжих

	тариалж, боловсруулах байгуулна.	түүнийг үйлдвэр		шатанд- 30%
2.3. Хөдөө аж ахуй хүнсний аюулгүй байдлын бодлого				
44	2.3.1. Хүн амын хүнсний хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлийн мах, сүү, гурил, төмс гол нэрийн хүнсний ногоогоор хангах зохион байгуулалтын арга хэмжээ авна.	1. Сүүний хангамжийг нэмэгдүүлэн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүний чанар, ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шаардлагыг сайжруулан, удаан хугацаагаар хадгалагдах сүү, сүүн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.	Батцэнгэл, Цэнхэр, Ихтамир, Эрдэнэбулган, Хайрхан, Төвшрүүлэх суманд сүүний чиглэлийн фермерийн аж ахуй байгуулах 6 иргэн, аж ахуйн нэгжид 105,0 сая төгрөгийн хөнгөлөлтэй зээл олгов. Хэрэгжих шатанд- 30%	
		2. Малчид, фермерүүдийн сүүг сүү үйлдвэрлэгчид нэгдсэн байдлаар цуглуулах, хөргөх, боловсруулах сүү бэлтгэлийн тогтолцоог бүрдүүлэн ажлын байр нэмэгдүүлж, хүн амын амьжиргаа хүнсний аюулгүй байдлыг хангана.	Булган, Эрдэнэбулган, Хайрхан сумдад сүү, сүүн бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрийн аргаар боловсруулж хадгалах тоног төхөөрөмж олгов. Хэрэгжих шатанд- 30%	
		4. “Ногоон хувьсгал” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.	Ногоон хувьсгал үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангаж аймгийн дэд хөтөлбөр, төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжилтийг 100% ханган ажиллаж байна. Хэрэгжих шатанд- 70%	
		6. Тариалангийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, хүнсний тухай хуулийг шинэчлэн боловсруулна.	Хуулиудад оруулах нэмэлт өөрчлөлтийн талаархи саналыг боловсруулж хүргүүлэв. Хэрэгжих шатанд- 10%	
45	2.3.5. Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг сэргээх “Атрын -Здахь аян”-ыг үргэлжлүүлж хэрэгжүүлж усалгаатай тариалан эрхлэх, техникийн парк шинэчлэлтийн бодлогыг боловсруулж техник технологийн шинэчлэл хийх	1. Тариалангийн талбайн бүртгэл тооллого явуулж эзэмшилт ашиглалтыг сайжруулах.	Аймгийн хэмжээний газар тариалангийн газрын үзлэг тооллого явуулж газрын нэгдмэл сангийн бүртгэлд хамруулан ашиглалтын байдалд хяналт тавин ажиллаж байна. Хэрэгжих шатанд- 50%	
		2. Таримал ургамал, үр үржүүлгийн аж ахуй байгуулах, үрийн сорт, нэр төрлийг олшруулах, ганд тэсвэртэй болон усалгаатай нөхцөлд	Энэ онд 39,5 га-д тэжээлийн нэг наст ургамал тариалж 247 тн ургац авлаа. Цаашид жил дараалан өргөжүүлнэ. Хэрэгжих шатанд-	

	<p>ажлыг эрчимжүүлж хамгаалагдсан хөрсний тариаланг нэмэгдүүлнэ. Шинэ төрлийн таримал тариалах, үр сортын шинэчлэл хийх таримал ургамлыг хамгаалах тогтолцоо бүрдүүлнэ.</p>	<p>тариалах сортын үрийн хангамжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.</p>	<p>30%</p>
46	<p>2.3.6. Малын чанар, ашиг шимийг нэмэгдүүлэх, үржлийн ажил үйлчилгээний хүртээмж, үр дүнг сайжруулан, сүргийн бүтцийг оновчтой байлгах бодлого хэрэгжүүлнэ.</p>	<p>4. “Атрын 3 дахь аян” тариалангийн хөгжлийн үндэсний хөтөлбөрийг үргэлжүүлэн хэрэгжүүлнэ.</p> <p>2. Цөм сүргийн малыг үржлийн бүртгэлд бүрэн хамруулж, улсын хэмжээнд үржүүлж байгаа арвин ашиг шимт цөм сүргийн малын удам гарваль, ашиг шимийн мэдээллийн сан бий болгоно.</p> <p>3. Малын үржлийн ажил үйлчилгээний хүртээмж, үр дүнг сайжруулах зорилгоор цөм сүргийн үржлийн чадавхийг сайжруулах асуудлыг судалж холбогдох арга хэмжээг авна.</p>	<p>“Атрын 3 дахь аян” хүрээнд тариалангийн талбайг нэмэгдүүлж үр тарианы дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангана. Хэрэгжих шатанд- 30%</p> <p>Цөм сүргийн үржлийн төв нь “Тамир “ үүлдрийн хэсгийн хонь болон “Сэлэнгэ” үүлдрийн үхрийн цөм сүргийг бүрдүүлэн фермерийн аж ахуйн хэлбэрээр ажиллуулахаар зохион байгуулж байна.Аймгийн мал үржлийн албанд Баяд үүлдрээр сайжруулсан Тамир үүлдрийн цөм сүргээс 15хээлтүүлэгчийг захиалгын дагуу сумдад нийлүүллээ. Аймгийн хэмжээнд Үзэмчин,Дархад, Баяд, Байдраг, Хотонт үржлийн хэсэг , Тамир үүлдрийн хэсгийн хонь, Эрчим омгийн хар, Өлгийн улаан ухна 500 гаруй хээлтүүлэгчийг шинээр нөхөн тавьлаа. Ховд аймгийн Мөст сумаас нутгийн шилмэл омгийн 20 бух авчирч Чулуут сумандүхэр сүргийн чанарыг дээшлүүлж байна. Үүний зэрэгцээ Жаарай, Бэрэнтамир ХХК-уудын мах, сүүний фермерийн аж ахуй байгуулах төсөлд 55,0 сая төгрөгийн зээл олголоо. Хэрэгжих шатанд- 90%</p> <p>Аймгийн иргэдийн төлөөлөгчдийн 2009 оны 3-р сарын 09-ны өдрийн тогтоолоор цөм сүргийн үржлийн төв байгуулан үржлийн ажлыг шинжлэх ухааны ололтод тулгуурлан мэргэжлийн үндсэн дээр үйл ажиллагаагаа явуулах нөхцөл бүрдүүлж, ажиллах боломжоор хангаад байна. Хэрэгжих шатанд- 50%</p>

47	2.3.7. Бэлчээрийн болон эрчимжсэн мал аж ахуй эрхлэх бүс нутгийг зааглан тогтоож, эрчимжсэн мал аж ахуй хөгжүүлэх бүсийн хэмжээнд загвар фермерийн аж ахуй байгуулах бодлого барьж энэ чиглэлээр нутгийн өөрөө удирдах байгууллагатай хамтарч ажиллана.	1. Эрчимжсэн мал аж ахуй эрхлэх бүс нутгуудыг аймаг, сум бүрээр тусгайлан тогтоож, тухайн бүс нутагт буй бэлчээрийн малыг өндөр ашиг шимт малаар сольж, өөрчлөх хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлнэ.	Хөтөлбөр боловсруулж байгаа. Хэрэгжих шатанд- 10%
		2. Сүү, махны арвин ашиг шимт мал, амьтны тоог нэмэгдүүлэх, үржлийн сүрэг бий болгох үйл ажиллагааг урамшуулна.	Сүү, махны арвин ашиг шимт мал, амьтны тоог нэмэгдүүлэх, үржлийн сүрэг бий болгох үйл ажиллагааг дэмжиж, төсөл, хөтөлбөр, хөнгөлөлттэй зээлд хамруулах арга хэмжээ авч байна. Хэрэгжих шатанд- 30%
		3. Бүсийн тулгуур төв болон орон нутгийн хөгжлийн төвүүдийн ойролцоо фермерийн аж ахуйг цогцолбор байдлаар хөгжүүлэх загвар бий болгоход дэмжлэг үзүүлнэ.	Энэ чиглэлийн үүсгэл санаачлагыг дэмжиж 6 төсөл арга хэмжээг 105,0 сая төгрөгөөр санхүүжүүлэв. Хэрэгжих шатанд- 50%
48	2.3.10. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийг сэргээн хөгжүүлж тэжээлийн шимт чанар, тэжээллэг байдлыг сайжруулан хангамж хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.	1. “Малын тэжээл хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэн, тэжээл үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.	Малын тэжээлийн үйлдвэр байгуулах аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагааг дэмжиж хөнгөлөлттэй зээлд хамруулах арга хэмжээг авч байна. Хэрэгжих шатанд- 30%
		2. Хадлан болон тэжээлийн үйлдвэрлэлд дэвшилтэт техник, технологи нэвтрүүлж, тэжээлийн хангамж, чанарыг сайжруулах, хадгалалт, тээвэрлэлтийн зардлыг бууруулах арга хэмжээ авна.	Цаг агаар хүндэрсэн үед хэрэглэх тэжээлийн аюулаас хамгаалах нөөцийн байрыг Тогтвортой амьжиргаа-2 төслийн хүрээнд Эрдэнэмандал суманд барихад зориулж 21,0 сая төгрөг, нөөцийн өвс, тэжээлийн 90,0 сая төгрөгийн асуудлыг ХЯБХ-с холбогдох байгууллагад хүсэлт тавьж хөрөнгийн асуудлыг шийдвэрлэх шатанд байна. Өндөр-Улаан сумыг аймгийн хэмжээнд бэлчээр ашиглалтын загвар сум болгохоор ТА-2 төслөөс шалгаруулж 15000 ам.долларын ажил хийгдэж

			<p>байна.</p> <p>Багсармал тэжээлийн үйлдвэр байгуулах Арбулган-Тээл ХХК-д 10 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээл олгов.</p> <p>Хайрхан, Төвшрүүлэх суманд холимог тэжээл үйлдвэрлэх цех байгуулахаар судлаж байна.</p> <p>Хэрэгжих шатанд-50%</p>
49	2.3.11. Бэлчээрийн газрыг эзэмших, ашиглахтай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох.	1. Аймаг болон сум дундын отрын бүс нутгийг өргөжүүлж, материаллаг баазыг бэхжүүлнэ. Отрын бүс нутгийн бэлчээрийн нөхөн сэргээлт, хамгаалалтыг сайжруулан зохистой ашиглах арга хэмжээ авна.	<p>Аймаг болон сум дундын отрын бүс нутгийг хууль тогтоомж, бэлчээрийн менежментийг сайжруулах хөтөлбөрийн хүрээнд холбогдох сумдын удирдлагуудыг байлцуулан боловсруулж отрын бүс нутгийг зөв зохистой ашиглах арга хамжээ авч байна.</p> <p>Хэрэгжих шатанд-50%</p>
50	2.3.12. Мал сүргийн эрүүл мэндийг хамгаалах ажлыг олон улсын жишигийн дагуу хийж, мал эмнэлгийн оношлогоо шинжилгээний лабораторийн чадавхийг дээшлүүлэх, сумдын мал эмнэлэг-үржлийн нэгж болон биокоминатыг хөрөнгө оруулалтаар дэмжиж дотоодын үйлдвэрлэлийн малын эм, вакцины чанарыг сайжруулж хангамжийг нэмэгдүүлнэ.	<p>1. Хил дамжин халдварладаг малын гоц халдварт шүлхий, хонь, ямааны цэцэг, гахайн мялзан, шувууны томуу өвчний дэгдэлтээс эрт сэрэмжүүлэн, хариу арга хэмжээг хэрэгжүүлэн, уг өвчнөөр тайван нөхцөлийг хангаж ажиллана.</p> <p>2. “Мал эмнэлэг, үржлийн анхан шатны үйлчилгээний нэгжийг дэмжих хөтөлбөр” боловсруулан хэрэгжүүлж, сум, дүүргийн мал эмнэлэг, үржлийн анхан шатны нэгжүүдийг бэхжүүлнэ.</p>	<p>Энэ онд аймгийн хэмжээнд 1378 мянган толгой малыг малын халдварт өвчнөөс сэргийлэх тариаланд, 800 мянган толгой малыг паразитдах өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд тус тус хамруулж 10 мянга гаруй мал лабораторын шинжилгээ хийж тавьсан зорилтоо хэрэгжүүлэв</p> <p>Биелэсэн-100%</p> <p>Мал эмнэлгийн үйл ажиллагаа явуулж буй 34 аж ахуй нэгжид аттестатчилал явуулах ажлыг мэргэжлийн хяналтын байгууллагатай хамтран зохион байгуулж үйл ажиллагааг нь үнэлж дүгнэх, заавар, зөвлөмж өгч мал эмнэлэгийн үйлчилгээний нэгжийн эрхлэгч эмч нарын мэдлэгийг дээшлүүлэхэд анхаарч ВЕТ-И-НЕТ төрийн бус байгууллагатай хамтран Улаан баатар хотод 5 хоногийн сургалт зохион байгуулж 45 эмч мэрэгжилтэн хамрагдсан. Мөн төавийн онол үйлдвэрлэлийн бага хуралд 11 малын эмчийг оролцуулав.</p>

			Хэрэгжих шатанд- 70%
51	2.3.13. Хөдөө аж ахуйн эдэлбэр газар ашиглах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, газрын нөөцийн болон төлөв байдлын мэдээллийн нэгдсэн сантай болох, бэлчээрийг хамгаалах, сайжруулах, усжуулах, хортон мэрэгчидтэй тэмцэх арга хэмжээг иж бүрэн авч хэрэгжүүлнэ.	1. 4000 худаг шинээр гаргаж, 1000 худаг сэргээн засварлахад дэмжлэг үзүүлнэ.	Бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлж инженерийн хийцтэй худаг 15-ийг шинээр гаргав. Хэрэгжих шатанд- 50%
		2. Газрын доорхи усны геофизикийн хайгуул хийж 1600 уст цэгийг шинээр тогтооход дэмжлэг үзүүлнэ.	Хонгорын амны услалтын системийг сэргээн засварлахаар Ус-Ар ХХК мэргэжлийн байгууллагаар зураг, төсөв болон БОАЖЯ-аар экологийн үнэлгээ хийлгэж ХХАААҮЯаманд хүргүүлээд байна. Зураг төсөв, экологийн үнэлгээ хийхэд 5,0 сая төгрөг зарцуулсан. Хэрэгжих шатанд- 10%
		3. Жил бүр 100.0 мянган га-д царцаатай, 500-гаас доошгүй мянган га-д мэрэгчтэй тэмцэх ажлыг гүйцэтгэж, мал аж ахуйн үйлдвэрлэлд ашиглах бэлчээрийг нэмэгдүүлнэ.	Ойн хортонд хүчтэй нэрвэгдсэн Эрдэнэмандал, Өндөр-Улаан, Тариат, Эрдэнэбулган сумдын 14000 га-д, бэлчээрийн огтоно устгах ажлыг 3 суманд 55000 га талбайд авиа химийн аргаар, 8 суманд 35000 га талбайд механик болон биологийн аргаар устгах ажлыг зохион байгуулж хийв. Хэрэгжих шатанд- 50%
		4. Газрын төлбөрийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах талаар хуулийн төсөл боловсруулна.	Саналаа хүргүүлэв. Хэрэгжих шатанд- 10%
52	2.3.16. Мал эрүүлжүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж мал эмнэлэг үржлийн ажил үйлчилгээний үнийн тарифийг шинэчлэнэ.	1. “Мал сүргийг зарим зооноз халдварт өвчнөөс эрүүлжүүлэх хөтөлбөр” боловсруулан хэрэгжүүлж, өрх, баг, сум, дүүрэг, аймгийн түвшинд эрүүлжилтийг баталгаажуулан гэрчилгээжүүлэх арга хэмжээ авна.	Энэ хөтөлбөрийн хүрээнд малын халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх эрүүлжүүлэх хавар, намрын арга хэмжээг зохион байгуулж 1.2 сая толгой малыг халдварт өвчнөөс, 1.0 сая толгой малыг паразиттах өвчнөөс сэргийлж 152.0 сая төгрөг зарцуулсан байна. Хэрэгжих шатанд- 50%
53	2.3.18. Хүлэмжийн ногоо болон жимс, жимсгэний аж ахуйг дэмжинэ.	1. Зоорь агуулахын төрөлжсөн аж ахуй байгуулахад дэмжлэг үзүүлэн, томоохон хотуудад хүнсний нарийн ногооны төрөлжсөн бөөний	19 суманд 5.0 сая төгрөгийн өртөг бүхий 30 хүртэлх тн багтаамж бүхий зоорь, хүлэмжийг шинээр байгуулан орон нутагт хүлээлгэн өглөө. Ингэснээр хөдөөгийн иргэд, сумын газар тариалан эрхэлдэг аж

		худалдааны зах, биржийн тогтолцоо бүрдүүлнэ.	ахуйн нэгжүүд бүтээгдхүүнээ хадгалах зориулалтын сав агуулахтай болсон. Мөн аймгийн төвийн хэрэгцээг хангах зорилгоор зоорийн аж ахуйн 4 төсөлд 64,0 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээл олгов. Хэрэгжих шатанд- 90%
2.4. Дэд бүтэц, хот байгуулалтын бодлого			
54	2.4.5. Газар ашиглалтыг сайжруулж, газрын шинэтгэлийг эрчимжүүлэн Монгол улсын иргэн бүрт газар өмчлүүлэх ажлыг зохион байгуулна	1. Монгол улсын иргэн бүрт үнэгүй өмчлүүлэх боломжтой газрын хэмжээ, байршил, зориулалтыг тогтоож, газар өмчлүүлэх ажлыг зохион байгуулна.	Аймгийн 2009 оны газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд 8 сумын нутаг дэвсгэрийн улсын чанартай замын дагуух 15 байршилтай 23.79 га газрыг 282 иргэнд гэр бүлийн хамтын хэрэгцээнд нь зориулан нэг удаа үнэгүй өмчлүүлэхээр тусгасан боловч улсаас дэд бүтэцийн асуудлыг шийдвэрлэсний дараа зохион байгуулахаар хойшлуулсан. Хэрэгжих шатанд- 50%
55	2.4.7. Нийслэл болон орон нутагт 100.0 мянган айлын орон сууц барих төсөл боловсруулж хэрэгжүүлнэ. Бага, дунд орлоготой иргэдийг орон сууцжуулах бодлогод ахиц дэвшил гаргана.	1. Шинэ хотхон, хорооллыг барих ажлын хүрээнд 37.0 мянган орон сууц барина.	Бага, дунд орлоготой иргэдэд зориулсан 40 айлын орон сууцыг үргэлжлүүлэн барьж байна. 20 айлын орон сууцны хувьд ОССК-оос цаашид барих эсэх талаар шийдвэр гаргахгүй байна. эхлүүлэх саналыг тус газарт 2 удаа тавьсан. Сумдад баригдах 4, 8 айлын орон сууцнуудын санхүүжилтийн асуудал шийдвэрлэгдэхгүй байгаагаас барилгын ажлыг түр зогсоогоод байна. Цаашид худалдан боруулах асуудлыг судалж байна. Хэрэгжих шатанд- 50%
56	2.4.8. Нийтийн аж ахуйн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулж, хувьчлах өөрчлөн байгуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.	1. Архангай, Дархан-Уул, Өвөрхангай аймгийн төвүүдэд үерийн хамгаалалтын далан барина.	Үерийн далангийн 1-р ээлжийн барилгын далан сувгийн ажлыг 2009 онд барьж ашиглалтанд оруулах ЗТБХБЯ-тай гэрээтэй ажиллаж байсан боловч гүйцэтгэгчийн буруутай ажиллагаанаас шалтгаалан хойшилсон. Хэрэгжих шатанд- 70%
2.5. Орон нутгийн хөгжлийн бодлого			

57	2.5.3. Эрчим хүчний төрөл бүрийн эх үүсвэрүүдийг ашиглан бүх сумыг байнгын цахилгаантай болгож багийн цахилгаан хангамжийг сайжруулана, аймаг орон нутгийн дулаан хангамжийн системийг сайжруулж хүчин чадлыг нь нэмэгдүүлнэ.	1. Аймгийн төвүүдийн дулаан хангамжийн байдалд судалгаа хийж, шинэчлэлтийн техник, эдийн засгийн үндэслэлийг боловсруулна. 2. Аймгийн төвийн дулааны станц, дулаан хангамжийн системийн харъяалал, өмчийн хэлбэр, шугам сүлжээний хил заагийг тогтоож, дулаан хангамжийн зуух, тоног төхөөрөмжийг үе шаттайгаар шинэчлэх, халаалтын доголдлыг бүрэн арилгаж, хэрэгцээний халуун усны системтэй болгон ард иргэдийн амьжиргааны таатай нөхцөлийг бүрдүүлнэ.	ЭХЭБЯамтай хамтран холбогдох тооцоо судалгааг хийхээр тохиролцсон. Ойрын хугацаанд мэргэжлийн байгууллага хүмүүс газар дээр нь судалгаа тооцоог хийнэ. Хэрэгжих шатанд- 10% Аймгийн төвийн нийтийн орон сууцнуудыг байнгын цэвэр устай болгох судалгаа хийгдсэн. Уурын зуухны шинэчлэлтэй хамт 2010 оноос ээлж дараалалтай хэрэгжүүлж эхэлнэ. Хэрэгжих шатанд- 30%
58	2.5.6. Орон нутагт барилгын материалын болон боловсруулах үйлдвэрийг шинээр байгуулна.	1. Орон нутгийн эрдэс, түүхий эдийн нөөцөд тулгуурлан бүс нутгуудад бетон, төмөр бетон, дуу чимээ, дулаан тусгаарлах болон ханын материалын үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх асуудлыг шийдвэрлэнэ.	Эрдэнэбулган, Тариат, Цэцэрлэг сумдад тоосго, блокны үйлдвэрлэл эрхлэх 6 иргэн, аж ахуйн нэгжид 81,0 сая төгрөгийн төсөлд зээл олгов. Орон нутгийн түүхий эдийн нөөцөд түшиглэн цементний үйлдвэр барих асуудлыг гадаад харилцааг эдийн засагжуулах хөтөлбөрт хамруулахаар саналаа хүргүүлсэн. Мөн БНХАУ-д ЭСЯ-аар дамжуулан санал хүсэлтээ хүргүүлсэн. Хэрэгжих шатанд- 30%
59	2.5.9. Сургуулийн дотуур байр, эмнэлэг, соёлын төвийг шинээр барих буюу өргөтгөж засварлана.	1. Сургуулийн дотуур байр, эмнэлэг, соёлын төвийг шинээр барих буюу өргөтгөж засварлах арга хэмжээг үе шаттай хэрэгжүүлнэ.	Цэнхэр, Хангай сумын сургуулийн дотуур байр, Өлзийт, Хашаат, Цэцэрлэг сумын сургуулийн хичээлийн байр, Эрдэнэбулган сумын 6 дугаар цэцэрлэг, Хотонтын Өндөрсантын соёлын төвийн барилгын их засварын ажлууд хийгдлээ. Өлзийт сумын сургуулийн 75 ортой дотуур байр, Цэцэрлэг, Эрдэнэбулган сумын 100 ортой хүүхдийн цэцэрлэг, Өгийнуурын спорт заал, Тариат сумын сургуулийн 320 суудалтай хичээлийн байрны өргөтгөл, Цахир суманд 250 суудалтай соёлын

			<p>төвийн барилгыг шинээр барьж ашиглалтанд орууллаа.</p> <p>Багшийн коллежийн 960 оюутны суудал бүхий хичээлийн шинэ байрны барилгын ажил хийгдэж байна.</p> <p>Мөн 600,0 сая төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 30 ортой халдвартын эмнэлэг, хүүхдийн эмнэлгийн барилгыг улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 500,0 сая төгрөгөөр барьж ашиглалтанд орууллаа. 2009 онд “Эрүүл мэндийн салбарын Хөгжил Хөтөлбөр-3” төслийн хүрээнд Хотонт, Хашаат, Тариат, Өндөр-Улаан сумдын эмнэлгийг шинээр барихаар, аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг, Хайрхан сумдын эмнэлэгт их засвар хийхээр барилгын зураг төсвийг хийлгэн хөрөнгийн асуудал нь шийдэгдээд байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд- 50%</p>
60	2.5.10. Атрын 3 дахь аяны хүрээнд тухайн аймгийн нутагт бүрэн ашиглагдаагүй байгаа тариалангийн талбайг ашиглан тариалан эрхэлж газар тариалангийн техникийн паркийг шинэчилнэ.	1. “Атрын 3 дахь аян” тариалангийн хөгжлийн үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд газар тариалангийн техник, технологийн парк шинэчлэх ажлыг хэрэгжүүлэх өндөр хүчин чадалтай трактор 275, үр тарианы комбайн 55-ийг нийлүүлнэ.	<p>Энэ онд газар тариалангийн салбарыг хөгжүүлэх “Атрын 3 дахь аян” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд 4000 га талбайд үр тариа тариалж 2305 тн улаан буудай, 770.5 га талбайд төмс, хүнсний ногоо тариалж 4386 тн ургац хураан авлаа.</p> <p>Ашиглалтгүй байгаа тариалангийн талбайн ашиглалтыг сайржуулж жил бүр 2000 доошгүй атаршсан талбайг ашиглаж, техник, технологийн дарк шинэчлэх ажлыг эхлээд байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд- 50%</p>
Гурав. Байгаль орчны тэнцвэрт харьцааг хангах зорилт			
Экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хангахуйц байгалийн нөөц баялагийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх цогц бодлогыг хэрэгжүүлэн хөгжлийн тогтвортой орчныг бий болгох, түүнд түшиглэсэн аялал жуулчлалын цогц бодлого хэрэгжүүлнэ			
61	3.3. Хот суурин газрууд дахь агаар, ус хөрсний бохирдлыг багасгаж, иргэдийн ажиллаж	1. Томоохон хот суурин газрын цэвэрлэх байгууламжид техник, технологийн шинэчлэл хийж,	<p>Цэвэр бохир усны инженерийн шугам сүлжээг барьж дуусган ашиглалтанд орууллаа.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд-</p>

	амьдрах эрүүл орчныг бүрдүүлнэ.	ашиглалтыг сайжруулан, стандартын шаардлага хангуулна.	70%
62	3.4. Хот суурин газруудад хог хаягдлын шинэ менежментийг нэвтрүүлж, хог боловсруулах үйлдвэр байгуулна.	2. Бүсийн тулгуур төв хотуудад хог хаягдал дахин боловсруулах үйлдвэр байгуулах, томоохон хот, суурин газрын хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг тохижуулж, хог хаягдлыг булшлах ландфиллийн аргыг нэвтрүүлнэ.	Цэцэрлэг хотын хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг тохижуулж, хог хаягдлыг булшлах ландфиллийн аргыг нэвтрүүлэв. Хэрэгжих шатанд- 30%
63	3.5. Усны талаарх төрийн нэгдсэн бодлогыг хэрэгжүүлж, гол мөрний урсацад тохируулга хийх, хуримтлагдсан усны нөөцийг шилжүүлэн ашиглах дэд бүтэцийг байгуулна.	2. Усан сан бүхий газар, ус хангамжийн эх үүсвэрийн хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүсийг шинэчлэн тогтоож, дэглэмийг мөрдүүлнэ.	Аймгийн төв болон суурин газруудын Усан сан, ус хангамжийн эх үүсвэрийн хамгаалалтын болон эрүүл ахуйн бүсийг шинэчлэн тогтоож, хамгаалалтанд амлаа. Хэрэгжих шатанд- 30%
64	3.6. Говь хээрийн болон цөлжилт ихээр явагдаж байгаа бүсүүдэд унаган ургамлыг тарималжуулах, хур тунадас нэмэгдүүлэх, ус хуримтлуулах, хиймэл нуур цөөрөм байгуулах замаар экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хангах арга хэмжээ авч “Ус” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.	1. Гадаргуугийн урсац, хур тунадасны усыг хуримтлуулах замаар усан сан болон хөв, цөөрөм байгуулж бэлчээр, хадлан тариалангийн талбайг усжуулах, ногоон байгууламжийн усалгаанд ашиглах аж ахуйн нэгж, иргэдийн үйл ажиллагааг дэмжинэ.	Төвшрүүлэх суманд ХЯБХ-ийн санхүүжилтээр 48.0 сая төгрөгийн хөв цөөрөм байгуулах ажлыг хийж дуусган ажлын комисст хүлээлгэн өгсөн болно. Энэ ажлыг бүх сумдад хийх судалгааны ажил хийгдэж байна. Хэрэгжих шатанд- 50%
		2. Ойжуулах мод, бут сөөг, загийг үрээр тарималжуулах, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор иргэд, аж ахуйн нэгжийн төсөл, арга хэмжээг санхүүгийн болон бусад хэлбэрээр дэмжинэ.	Хот суурин, ногоон хэрэм, цөлжилтөөс хамгаалах зорилгоор хайлаасны үр 3 кг , улиасны мөчир 10.0 мянган ширхэгийг мод үржүүлгийн газар тарьж ургалт 70 хувьтай байна. Хэрэгжих шатанд- 30%
65	3.7. Говь хээрийн бүсийн бэлчээрийг усжуулах зориулалтаар баг бүрт нар, салхины эрчим хүчээр	1. Бэлчээрийн тогтвортой менежментийг хэрэгжүүлэн, говь хээрийн бүсийн усны нөөцийн судалгааг явуулж, уст цэг гаргах	Судлаж байна.

	ажиллах тус бүр нэг худаг гаргана.	дүгнэлт гарган баг бүрт нар, салхины эрчим хүчээр ажиллах тус бүр нэг худаг гаргана.	
66	3.9. Хөрс хамгаалах эрх зүйн үндсийг боловсронгуй болгож, хөрсний тухай хууль гаргаж хэрэгжүүлнэ.	1. “Атрын 3 дахь аян”-ыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд ойн зурвас бүхий тариалан эрхлэлтийг урамшуулах, дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.	Судлаж байна.
67	3.15. Ойн нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх тогтвортой менежментийг бий болгох, мод орлох бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, модны хэрэглээг импортоор хангах санаачилгыг дэмжинэ	1. Нэн тэргүүнд ойжуулах, нөхөн сэргээх шаардлагатай газрыг тодорхойлж, нийтэд зарлан, жилд 10.0 мянган га-гаас доошгүй талбайг ойжуулж, нөхөн сэргээнэ.	Улсын төсвийн хөрөнгөөр 214 га-д аж ахуй нэгж байгууллагын хөрөнгөөр 80 га-д ойжуулалтын ажил хийгдэж нийт 294 га-д ойжуулалтын ажил хийгдээд байна. Навчит модноос хайлаас, шар хуайс, чацаргана, улиас зэрэг модны тарьц 3000 орчмыг тарьж ургуулж байна. Хэрэгжих шатанд- 70%
		2. Хууль бусаар мод бэлтгэхтэй тэмцэх, хянах үйл ажиллагааг орчин үеийн технологи ашиглан боловсронгуй болгож, орон нутгийн ойн байгууллага болон нутгийн иргэдийн оролцоонд түшиглэн тэмцэнэ.	Хууль бусаар мод бэлтгэгчидтэй тэмцэх зорилгоор Ой цэвэрлэх журмаар түлшний мод бэлтгэж аймгийн төвийн хэрэгцээг хангаж түлшний зах байгуулан мэргэжлийн байгууллагыг түшиглэн тусгай зөвшөөрөл олгон ажилгүй иргэдийг ажлын байраар хангах арга хэмжээг зохион байгуулж байна. Хэрэгжих шатанд- 30%

68	3.17. Монгол улсын газрын талаархи төрийн бодлого, газрын нэгдмэл сангийн оновчтой төлөвлөлтөд үндэслэсэн байгаль орчныг хамгаалах, газар түүний хэвлийн баялагийг зохистой ашиглан хамгаалах нэгдсэн бодлогыг хэрэгжүүлж, газрын болон эд хөрөнгийн бүртгэлийн өнөөгийн тогтолцоог өөрчлөн бие даасан бүтэц бий болгож, газар зохион байгуулалт, газрын үнэлгээний аргачлалыг шинэчлэн мөрдүүлнэ.	2. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөгөөр дамжуулан байгаль орчныг хамгаалах, нөөцийг зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлнэ.	Төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлж байна. Хэрэгжих шатанд- 30%
----	--	--	--

Дөрөв. Эрх зүйт төрийг төлөвшүүлж, засаглалын үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох зорилт

Монгол Улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн байгууламжийг боловсронгуй болгох шаардлагатай арга хэмжээ боловсруулан хэрэгжүүлэхийн хамт иргэний нийгэм, төрийн байгууллагын түншлэл, тогтвортой үйл ажиллагаа, ил тод байдал, төрийн албаны ур чадвар хариуцлагын тогтолцоог өндөржүүлж, эрх зүйн шинэчлэлийг гүнзгийрүүлнэ

4.1 Эрх зүйн бодлого

69	4.1.3. Батлагдсан хууль тогтоомжийг төв, орон нутагт цаг алдалгүй хүргэх, эрх зүйн албан бус сургалтыг мэргэжлийн үндсэн дээр зохион байгуулах ажлын цар хүрээ, хүртээмж, чанар, үр нөлөөг дээшлүүлнэ.	1. Эрх зүйн хэм хэмжээ тогтоосон захиргааны актыг нийтэлдэг “Хууль зүйн мэдээлэл” сэтгүүлийг аймаг, сумын засаг даргын тамгын газраар дамжуулан засаг захиргааны анхан, дунд шатны нэгж, байгууллага бүрт хүргэх арга хэмжээ авна. 2. “Эрх зүйн туслалцааны төв”-ийг 21 аймаг, 9 дүүрэгт НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөрийн туслалцаатайгаар байгуулж,	Засаг даргын Тамгын Газар болон Засаг даргын дэргэдэх агентлагууд сум, багийн Засаг даргаар дамжуулан засаг захиргааны анхан, дунд шатны нэгж, байгууллага бүр “Хууль зүйн мэдээлэл”, төрийн мэдээлэл сэтгүүлүүдийг энэ оны 1-4 дүгээр улирлыг дуустал захиалан албан ажлын хэрэгцээндээ ашиглаж ажиллаж байна. Хэрэгжих шатанд- 80% Эрх зүйн туслалцааны төв нь төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан хаагч, иргэдэд хууль эрх зүйн анхан шатны зөвлөгөөг үнэ төлбөргүй өгч, төвийн өмгөөлөгч эрүүгийн хэрэгт
----	--	--	---

		үйлчилгээний хүрээг өргөжүүлнэ.	холбогдсон төлбөрийн чадваргүй иргэнд хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт, прокурор, шүүхийн шатанд өмгөөллийн үйлчилгээг үнэ төлбөргүй үзүүлж байна. Эхний хагас жилийн байдлаар 115 иргэн, 38 албан хаагч, 12 байгууллагад хууль эрх зүйн зөвлөгөө өгч, 14 сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчид өмгөөллийн үйлчилгээг үзүүлж 235 хүнд хууль эрх зүйн лавлагаа өгч ажиллалаа. Хэрэгжих шатанд- 80%
4.2. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх			
70	4.2.10. Архидан согтуурахаас урьдчилан сэргийлэх, хяналт тавих үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлж, архидалт, согтуурлын хор хөнөөлийг бууруулах ажлыг идвэхжүүлэн, согтууруулах ундаа үйлдвэрлэх, худалдах түүгээр үйлчилэхэд тавих хяналтыг чангатгаж, архинд донтох өвчтэй хүмүүсийг эмчлэх ажлыг мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх асуудлыг судлаж шийдвэрлэнэ.	1. Согтууруулах ундаа үйлдвэрлэл, үйлчилгээний цэгүүдийн үйл ажиллагаанд мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран үзлэг шалгалт тогтмол явуулж, гаргасан санал, дүгнэлтийг үндэслэн холбогдох арга хэмжээ авна.	Эрдэнэбулган суманд үйл ажиллагаа явуулж буй “Хүнс-Архангай”, “Ар-Бар” ХХК-ны архины үйлдвэрт 2 удаа хяналт шалгалтыг хийхэд технологийн үйл ажиллагаа хэвийн явагдаж, үйлдвэрлэгдэж буй бүтээгдэхүүндийг улирал бүр СХЗХ-ийн итгэмжлэгдсэн лабораторийн шинжилгээнд хамруулж, улсын байцаагчийн дүгнэлтийг гаргуулж хэвшсэн байна. Мэргэжлийн хяналтын газар, Цагдаагийн хэлтсээс согтууруулах ундаа худалдан борлуулдаг цэгүүдэд тавих хяналтыг тогтмолжуулснаар 2009 онд стандартын бус согтууруулах ундаа худалдах явдал бүр мөсөн таслан зогсоогдсон байна. Монгол улсын архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хууль, үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилгоор аймгийн Мэргэжлийн хяналтын газар, цагдаагийн хэлтсийн холбогдох ажилтнууд хамтарч согтууруулах ундааны үйлдвэрлэл явуулж буй “Ар Аврагас”, “Хүнс-Архангай” ХХК, согтууруулах ундаа худалддаг 136 дэлгүүр, 4 зоогийн газар, 26 бааранд хяналт шалгалт хийж , 25 байгууллага аж ахуйн нэгж, иргэнд албан мэдэгдэл өгч зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авч ажиллалаа. Шинэ жилийн баяр, цагаан сар, цэрэг татлага, сонгуулийн үеэр согтууруулах ундаа

			<p>үйлдвэрлэдэг, худалдан борлуулдаг цэгүүдэд хяналт шалгалтыг тогтмолжуулж хэв журмын эргүүлүүдийг 01-22, 23-04 цагуудад томилон үүрэг гүйцэтгүүлж эмзэг цэгүүдэд хяналт тавьж энэ хугацаанд 19 сумын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй 370 цэгт хяналт шалгалтыг хийж 15 зөрчлийг илрүүлэн зохих арга хэмжээ авч ажилласан байна. Мөн Аймгийн засаг даргын 2009.11.02-ны өдрийн 355 дугаар захирамжаар Мэргэжлийн хяналтын газар, Татварын хэлтэс, Стандарт хэмжил зүйн төв, Цагдаагийн хэлтсийн хамтарсан ажлын хэсэг байгуулж Эрдэнэбулган суманд Согтууруулах ундаа худалдан түүгээр үйлчилгээ эрхэлж байгаа 134 цэгт атестатчилал явуулж стандартын шаардлага хангахгүй 50, ардаа гэртэй 9, тусгай зөвшөөрлийн хугацаа дууссан, сунгалт хийлгэхээр өргөдөл өгсөн боловч шийдвэрлэгдээгүй байхад худалдаа хийж байсан 3, шалгалтанд хамрагдаагүй 21 цэгийг илрүүлэн ардаа гэртэй байсан 9 цэгийн тусгай зөвшөөрөлийг 3 сарын хугацаагаар түдгэлзүүлж шийдвэрлэсэн болно. 2009 онд согтууруулах ундаа худалдах, түүгээр үйлчлэх тусгай зөвшөөрөлтэй 35 цэгийн тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгосон байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд-70%</p>
--	--	--	--

4.5 Иргэний нийгэм, төрийн удирдлагын бодлого

71	<p>4.5.4. Төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны бүх шатны байгууллагын үйл ажиллагааны уялдааг хангасан, иргэнд үйлчлэх үндсэн чиг үүрэг бүхий авлага хүнд суртлаас ангид, чадварлаг, хариуцлагатай төрийн албыг хөгжүүлэх</p>	<p>1. Төрийн жинхэнэ албаны удирдах албан тушаалд тавигдах тусгай шаардлагад нийцүүлэн төрийн захиргааны болон хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн тусгай албаны удирдах албан тушаалд томилогдох ажилтныг нээлттэй өрсөлдөөний зарчмаар сонгон шалгаруулах журмыг шинэчлэн</p>	<p>Төрийн жинхэнэ албаны удирдах албан тушаалын ажлын байрны сул орон тоо гарсан тухай бүр сум, байгууллагын захиалгыг авч орон нутгийн хэвлэлээр нийтэд зарлаж Хашаат, Хангай, Хотонт, Өгийнуур, Цахир сумдын ЗДТГ-ын дарга, Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газрын дарга, Тээвэр авто замын газрын дарга нарын сонгон шалгаруулалтыг нээлттэй, өрсөлдөөний зарчмаар явуулж, нэр дэвшүүлэн томилгоо хийлгүүлэв.</p>
----	---	--	--

	<p>чиглэлээр эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгож, төрийн үйлчилгээг ил тод шуурхай, хүнд сурталгүй бэлтгэж хариуцлагыг дээшлүүлнэ.</p>	<p>боловсруулна.</p>	<p>Захиалгын дагуу Төрийн албаны зөвлөлөөр дамжуулан төвийн хэвлэл, интернэтээр зарлуулж төрийн албаны мэргэшлийн шалгалтыг 3 удаа зохион байгуулан явуулж багийн Засаг даргын нөөцөд 481, төрийн захиргааны албан тушаалын нөөцөд 161 албан хаагч шинээр бүртгэгдсэнээр 46 нь төрийн жинхэнэ албан тушаалд томилогдов. Хэрэгжих шатанд- 70%</p>
		<p>2. Төсвийн байгууллагын ерөнхий менежерүүдийг манлайлах ур чадвар дээшлүүлэх сургалтын хөтөлбөрт хамруулан сургаж, чадавхийг бэхжүүлнэ.</p>	<p>2009 онд Хашаат, Өгийнуур, Батцэнгэл, Хотонт, Цахир, Хангай, Тариат сумдын ИТХ-ын дарга, нарийн бичгийн дарга, ЗДТГ-ын дарга, сургуулийн захирал, хүн эмнэлгийн эрхлэгч эмч, хүүхдийн цэцэрлэгийн эрхлэгч, соёлын төвийн эрхлэгч нарт “Менежмент болоод манлайллын үндэс”, “Төлүүлэн гүйцэтгүүлэх нь манлайллын гол ур чадвар юм”, “Дэмжлэг үзүүлдэг болон мотиваци төрүүлдэг манлайлал” сэдвүүдээр шаталсан сургалт явуулав. Хэрэгжих шатанд- 90%</p>
		<p>3. Төсвийн байгууллагын тогтолцоо, бүтцэд судалгаа хийсний үндсэн дээр тэдгээрийн үйл ажиллагааны уялдааг хангах, иргэдэд үзүүлэх төрийн суурь үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг дээшлүүлэх чиглэлээр боловсронгуй болгох арга хэмжээ авна.</p>	<p>Аймаг, сумдын ЗДТГазар, агентлаг, хэлтэс албадын ажлын уялдааг бэхжүүлэхэд анхаарч сургалт, семинар, хурал зөвлөлгөөний нэгдсэн хуваарь гарган мөрдөж 30 удаагийн сургалт семинарт 1450 гаруй албан хаагч мэргэжилтэн хамрагдлаа. Төрийн үйлчилгээний шат дамжлагыг багасгах, давхардал чирэгдлийг арилгах, суурь үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр Швейцарын хөгжлийн агентлагийн санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр Хүний эрхийн судалгааны төвтэй хамтран аймгийн төвд Нэг цонхны үйлчилгээг шинээр бий болгож, даатгал, халамж, иргэний бүртгэл, газрын харилцаа, нотариатын үйлчилгээг нэг цэгээс үзүүлдэг болсноор өдөрт дунджаар 80 шахам иргэн үйлчилгээ авч байна. Хэрэгжих шатанд- 70%</p>

72	4.5.5. Төрийн албан хаагчийн ёс зүй, хариуцлагыг дээшлүүлж, хууль дээдлэх, авлагыг үл тэвчих ухамсар соёлыг хэвшүүлж, бүх талаар хангах замаар төрийн албыг чадавхижуулна.	1. Төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны бүх шатны байгууллагын үйл ажиллагааны стратеги, зохион байгуулалтын бүтцийг шинээр болон шинэчлэн баталж мөрдүүлэх замаар ажил, үүргийн давхардал, хийдлийг арилгах, төсвийн зардлыг хэмнэх арга хэмжээ авна.	Засгийн Газрын 2008 оны 12-р сарын 24-ний өдрийн 67 дугаар тогтоолоор баталсан орон тооны хязгаарт багтаан аймгийн ЗДТГ-ын бүтцийг шинэчлэн зохион байгуулж, сумдын ЗДТГ-ын бүтэц орон тооны асуудлаар ЗГХЭГ-тай зөвшилцөн хөдөөгийн сумдыг дунджаар 13 орон тоотойгоор ажиллуулах чиглэлийг сумдад өгч бүтцийн өөрчлөлт хийлгүүлэв. Аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээнд ажиллах 19 агентлагийг шинэчилсэн бүтцээр зохион байгуулж ажиллуулав. Улсын бүртгэлийн хэлтэс, Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газар, Хүнс, хөдөө аж ахуй, жижиг дунд үйлдвэрийн газар, Шүүхийн шинжилгээний алба, Тээвэр авто замын газрууд дүрмээ шинэчлэн боловсруулж мөрдөв. Хэрэгжих шатанд- 90%
		2. Төрийн албан тушаал /ажлын байр/-ын чиг үүргийн шинжилгээ, үнэлгээ хийсний үндсэн дээр хүлээх үүрэг, хариуцлагыг нь тодорхой тусгасан ажлын байрны тодорхойлолтыг шинээр боловсруулан баталж мөрдүүлнэ.	Засгийн Газрын 2008 оны 67, 2009 оны 13 дугаар тогтоолуудаар баталсан аймаг, сумдын ЗДТГазар, агентлагуудын орон тоо, бүтэцтэй уялдуулан төрийн захиргааны албан хаагчдын ажлын байрны тодорхойлолтыг шинэчлэн боловсруулж мөрдөж байна. Ажлын байрны тодорхойлолтод төрийн албан хаагчийн гүйцэтгэх үүрэг, хүлээх хариуцлага, ёс зүйг сахиж ажиллах асуудлыг тусгуулав. Хэрэгжих шатанд- 30%
		3. Гадаад дотоод орчны хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн төсвийн байгууллага бүрийг өөрчлөн хөгжүүлэх замаар байгууллагын шинэ соёлыг төлөвшүүлэх, төрийн алабн хаагчдын ажиллах нөхцөл, баталгааг хангах арга хэмжээ авна.	Төсвийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг ил тод нээлттэй болгож хэрэглэгч үйлчлүүлэгчдийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн өөрчлөн хөгжүүлэх замаар байгууллагын соёлыг төлөвшүүлэхэд анхаарч ажилласнаар төсвийн байгууллагууд өөрийн чиг үүрэг, иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээ, журам заавар, албан хаагчдын хаяг, тэднээс үзүүлэх үйлчилгээний жагсаалт зэргийг ил тавьж, мэдээллийн самбараар нийтэд сурталчлан иргэд танилцах боломжоор

			<p>хангаж байна.</p> <p>Төрийн байгууллага нээлттэй, иргэдийн ашиг сонирхолд нийцсэн үйл ажиллагаа явуулж байгаа эсэхэд тавих хяналтад иргэний нийгмийн байгууллагуудын оролцоог нэмэгдүүлж, тэдний санал санаачилгыг бодлого шийдвэртээ тусган хэрэгжүүлэх, гэрээгээр зарим ажил үүрэг гүйцэтгүүлэх, мэдээллээ харилцан солилцох зэргээр хамтран ажиллаж байна.</p> <p>Аймгийн ЗДТГазрын төрийн албан хаагчдын ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгааны хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулж батлан мөрдөж байна. Агентлагууд болон сумдын ЗДТГазар төсвийн байгууллагууд албан хаагчдын ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгааны хөтөлбөртэй ажиллаж ажлын байрны нөхцөл, техник хангамжийг сайжруулах, амрах ая тухайт орчин бүрдүүлэх, эх орны байгалийн үзэсгэлэнт газраар аялуулах, гэр, орон сууцны нөхцөлийг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх, түлээ, нүүрс, халаалтын зардлын хөнгөлөлт олгох, зээл, хөтөлбөрт хамруулах зэргээр өөрийн боломжийн хэмжээнд зохих арга хэмжээ авч байна. 2009 онд төрийн албан хаагчдад орон сууцны дэмжлэгээр аймгаас 31 сая төгрөг олгосон.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих</p> <p>шатанд- 70%</p>
		<p>4. Төрийн албан дахь авлага, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх арга хэмжээг холбогдох эрх бүхий байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлж, энэ чиглэлээр үйлчилж буй хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгоно.</p>	<p>Авлигатай тэмцэх газар, Иргэний нийгмийн байгууллагын сүлжээ, аймгийн Засаг дарга нарын хооронд гурвалсан гэрээтэй ажиллан төрийн албан дахь авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх соён гэгээрүүлэх арга хэмжээг орон нутагт зохион байгуулан төрийн албан хаагчдын хөрөнгө орлогын мэдүүлгийг хугацаанд нь гаргаж мэдээлэх, төрийн үйлчилгээний ил тод байдлыг хангах ажлыг нутгийн захиргааны бүх шатны байгууллагад зохион</p>

			<p>байгуулж байна.</p> <p>Сумдын засаг дарга, төсвийн байгууллагын дарга, эрхлэгч нарын сургалт семинараар авлигын эсрэг хууль, авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр хэрэгжүүлэх ажилд иргэд олон нийтийг оролцуулах талаар тодорхой арга хэмжээ авч нийтийг хамарсан сургалт, сурталчилгаа явуулж байх, байгууллагын ажлаа өргөн сурталчилж олон түмэнд тухай бүр мэдээлж, төр иргэний холбоог бэхжүүлэхэд чиглэсэн ажлаа эрчимжүүлэх талаар удаа дараа зөвлөмж чиглэл өгч ажиллав.</p> <p>Төсвийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа ажил үйлчилгээ худалдан авах тендер, төрийн албаны сонгон шалгаруулалт зэрэг ажлуудыг нээлттэй өрсөлдөөний зарчмаар явуулж ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авч байна.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд- 50%</p>
		<p>5. Төрийн захиргааны албан хаагчдын ёс зүйн хэм хэмжээний дүрмийг шинэчлэн боловсруулж батлан мөрдүүлнэ.</p>	<p>Төрийн захиргааны албан хаагчдын ажлын байрын тодорхойлолтод төрийн албан хаагчийн ёс зүйн дүрмийг чанд сахиж ажиллах асуудлыг тусгуулав. Ёс зүйн алдаа гаргасан албан хаагчидтай холбогдох эрх бүхий албан тушаалтнууд тухай бүр хариуцлага тооцож сахилгын арга хэмжээ тооцож байна. 2009 онд аймгийн засаг даргын захирамжаар 3, сумдын Засаг даргын захирамжаар 80 гаруй албан хаагчид сахилгын арга хэмжээ авсан.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих шатанд- 70%</p>
		<p>6. Төрийн тусгай, төрийн үйлчилгээний албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээний дүрмийг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шинээр болон шинэчлэн</p>	<p>Салбарын яамдаас батлан гаргасан төрийн тусгай, үйлчилгээний албан хаагчдын ёс зүйн дүрмийг мөрдүүлэх талаар албан байгууллагын дарга, эрхлэгч нарт зөвлөмж хүргүүлэн, дүрэмгүй газрууд дүрмээ боловсруулан хамт олноороо хэлэлцэж,</p>

		боловсруулж батлан мөрдүүлнэ.	Авлигатай тэмцэх газраас саналыг авч батлан мөрдөх ажлыг зохион байгуулж байна. Хэрэгжих шатанд- 50%
73	4.5.6. Төрийн бодлого үйл ажиллагааны хяналт шинжилгээ үнэлгээний эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, дүн шинжилгээний чадавхи үр нөлөөг дээшлүүлнэ.	1. Яамдын болон аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын Газрын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний ажилтнуудыг хяналт-шинжилгээ үнэлгээ өндөр хөгжсөн орнуудын туршлага судлуулах, энэ чиглэлээрх гадаад, дотоодын сургалтад ээлж дараатай хамруулах замаар ажилтнуудыг чадваржуулж төрийн захиргааны байгууллагуудын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний онол, арга зүйн түвшинг дээшлүүлнэ.	Аймгийн ЗДТГ-ын Хяналт шинжилгээ үнэлгээний тасгийн дарга, мэргэжилтнүүдийг ЗГХЭГ-аас зохион байгуулсан бүсийн аймгуудын сургалт, Удирдлагын Академи дээр 5 хоногийн зорилтод сургалтанд хамруулж онол, арга зүйн мэдлэгийг дээшлүүлсэн. Хэрэгжих шатанд – 70%
74	4.5.7. Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг эдийн засгийн чадавхи, хүн амын тоонд тулгуурлан томсгох, харьцангуй бие даан хөгжих бололцоогоор хангах, төвлөрлийг сааруулах, нэгжийн чиг үүргийг шат бүрээр тодорхойлж удирдлагыг төрийн байгууламжид нийцүүлэн шинжлэх ухааны үндэслэлтэйгээр шинэ түвшинд хүргэж шинэчилнэ.	1. Төсвийн байгууллагын удирдлага санхүүжилтийн тухай хуульд орон нутгийн бие даасан байдлыг хангах чиглэлээр нэмэлт, өөрчлөлт оруулах санал боловсруулна.	ТБУСХ-ийн заалтуудаас өөрчлөлт оруулах шаардлагатай асуудлыг Хууль зүйн яаманд болон УИХ-ын гишүүдэд тавьсан. Хэрэгжих шатанд – 30%
		2. Орон нутгийн өмчийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэн нутгийн өмчийн тухай бие даасан хуультай болгож, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.	Өмчийн тухай хуулийн талаар орон нутагт хийсэн зүйлгүй болно. Хэрэгжих шатанд – 30%
		3. Орон нутгийн бие даасан байдлыг хангахад чиглэгдсэн жишиг /загвар/ сум шалгаруулах болзлыг баталж хэрэгжүүлнэ.	Засгийн Газрын тогтоолоор баталсан жишиг сум шалгаруулах болзлыг сумдад хүргүүлж үүнийг хэрэгжүүлж ажиллах шаардлага тавин ажиллаж байна. Хэрэгжих шатанд – 30%

75	4.5.8. Нутгийн өөрөө удирдах болон захиргааны үйл ажиллагааны эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, эрх мэдлийн зохистой харьцаа тогтоон, нутгийн өөрөө удирдах ёсыг жинхэнэ утгаар нь төлөвшүүлэн хөгжүүлнэ.	1. Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай, нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай болон хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах асуудлыг боловсруулж шийдвэрлүүлнэ.	Нутгийн захиргааны байгууллагын эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох талаар тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх саналаа эрх бүхий байгууллагад уламжилсан. Хуульд орох нэмэлт өөрчлөлт боловсрогдож байгаа. Хэрэгжих шатанд – 30%
76	4.5.10. Төрийн байгууллагын бүтцийг боловсронгуй болгон цомхотгож, төрийн албан хаагчдын давхардсан, сул орон тоог цөөлөх, төрийн зарим чиг үүргийг төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгон төсвийн зарлагын хэмжээг эрс багасгана.	1. Төрийн захиргааны төв, нутгийн захиргааны болон сонгосон зарим салбарын нийтлэг болон туслах чиг үүргийг хамарсан стратегийн чиг үүргийн шинжилгээг тусгай төлөвлөгөөний дагуу хийж, чиг үүргийн давхардлыг арилгах, зохион байгуулалтын бүтцийг боловсронгуй болгох, орон тоог цөөрүүлэх арга хэмжээ авна.	Нутгийн захиргааны байгууллагын бүтцийг Засгийн Газрын тогтоолоор баталсаны дагуу зохион байгуулж зарим ажлын байрны давхардлыг арилгасан. Төрийн зарим чиг үүргийг төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх талаар санал солилцож хамтын ажиллагааны гэрээ байгуулах ажил эхлэлийн шатанд байна. Хэрэгжих шатанд – 30%
Тав. Үндэсний аюулгүй байдал, гадаад бодлогын зорилт			
Бүс нутгийн болон дэлхийн нөлөө бүхий улс, гүрнүүдтэй улс төр, эдийн засаг, хүмүүнлэгийн хамтын харилцаагаа гүнзгийрүүлж, бие даасан, олон тулгуурт, нээлттэй, гадаад бодлогыг идэвхтэй явуулж, улс эх орон, иргэдийнхээ аюулгүй байдал, батлан хамгаалах үйл хэргийг улам бэхжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.			
5.1. Гадаад бодлого			
77	5.1.1. Нээлттэй олон тулгуурт улс төр, эдийн засгийн дипломат гадаад бодлогын хүрээнд ОХУ, БНХАУ-тай сайн хөршийн түншлэлийн, АНУ, Япон, Европын холобоотой иж бүрэн түншлэлийн харилцааг, бусад улс орнуудтай тогтоосон найрсаг харилцаа хамтын ажиллагаагаа үргэлжлүүлэн	1. ОХУ, БНХАУ, АНУ, Канад, Япон, ХБНГУ, БНСУ, БНКазУ-тай аймаг, хотуудын шууд харилцааг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.	Архангай аймгийн хувьд гадаадын зарим улсын муж, хотуудтай шууд харилцаа тогтоох чиглэлээр ач холбогдол өгөн ажиллаж байна. Тухайлбал: ОХУ-ын БН Буриад улсын Тункин мужтай нийгэм, эдийн засгийн салбарт хамтран ажиллах хэлэлцээрт гарын үсэг зурж цаашдаа харилцаагаа бүх талаар өргөтгөхийг зорьж байна. БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ны Баяннуур хотын Урадын хойд хошуутай нийгэм эдийн засгийн салбарт хамтран ажиллах санамж бичигт гарын үсэг зурсан бөгөөд харилцан төлөөлөгч солилцон 2010-2013 онд

	хөгжүүлнэ		хамтран ажиллах гэрээг ойрын хугацаанд байгуулахаар төлөвлөж байна. Мөн ОХУ-ын БН Тува улс, БНСУ-ын Чон Ян муж, БНХАУ-ын Шандунь муж, Янчуань хот, Лелин хот, БНТУ-ын Аяадин муж зэрэг газруудтай тогтоож байсан харилцаагаа сэргээж Америк, Канад болон Европын муж, хотуудтай шинээр харилцаа тогтоож, хамтран ажиллахаар зорин ажиллаж байна. Хэрэгжих шатанд- 30%
5.2. Батлан хамгаалах бодлого			
78	5.2.7. Дайчилгааны бэлтгэл нөөцийн бүрэлдэхүүнийг орон нутагт бэлтгэх тогтолцоог төгөлдөржүүлж бүсийн төвүүдэд байршилтай Зэвсэгт хүчний анги, салбарыг түшиглэн бүсийн сургалт явуулах нөхцөлийг бүрдүүлнэ	1. Дайчилгааны I, II зэргийн бэлтгэл үүрэгтний сургалтын чанар, оролцох бүрэлдэхүүнийг үе шаттайгаар нэмэгдүүлнэ.	Батлан хамгаалах тухай хуулийг сурталчилах ажлыг тогтмол явуулж, дайчилгааны бэлтгэл нөөцийн бүрэлдэхүүн сургалтыг жил бүр 14 хоног явуулж хэвшсэн бөгөөд тайлан мэдээг цаг тухай бүрт нь БХЯ-д хүргүүлсэн. Хэрэгжих шатанд- 70%
5.3. Гамшгаас сэргийлэх, хор хөнөөлийг арилгах үндэсний чадавхи бэхжүүлэх бодлого			
79	5.3.4. Мэргэжлийн хяналтын байгууллагыг орчин үеийн техник, технологи бүхий нэгдсэн лабораторитой болгож, материаллаг баазыг нь бэхжүүлэн, боловсон хүчний чадавхийг сайжруулна.	1. Төв, орон нутгийн мэргэжлийн хяналтын байгууллын материаллаг бааз, хүний нөөцийн чадавхийг сайжруулж, нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээ авна.	2009 онд нийт 2.5 сая төгрөгийн эм урвалж бодисыг худалдан авч лабораторийн үйл ажиллагаанд хэрэглэв. Тус Мэргэжлийн хяналтын газрын лаборант Г.Нарангэрэл, О.Ууганцэцэг нарыг 7-10 хоногийн сургалтанд хамруулав. 2008-2009 онуудад нийт 12 компьютер шинээр олгов. Мөн МХГазрын конторын нэг маягийн зургийг хийлгэн 510.0 сая төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 2 давхар конторын барилга барих хөрөнгийн асуудлыг холбогдох газруудад тавьж байна. 2 байцаагчийг орон сууцны хөтөлбөрт хамруулж 2009 онд эрүүл ахуйн бүх байцаагч, санхүү нийгмийн хамгаалал, байгаль орчны улсын байцаагч нар бие биеэ орлон ажиллах ур чадварыг бүрдүүлэн ажиллав. Ингэснээр хүний нөөц ашиглалтыг дээшлүүлэв.

			<p>Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар болон бусад байгууллагаас зохион байгуулсан сургалт семинарт 16 байцаагчдыг хамруулж түүний зардалд 600.0 мянган төгрөг олгов.</p> <p>МХГазрын ажилчдын нийгмийн асуудал болон бусад эрэлт хэрэгцээг хангах 2009-2012 оны төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлж ажиллав. Энэ хөтөлбөрийн хүрээнд 4 хүнд газар олгуулж, 20 байцаагчийг салбарын тэргүүний ажилтан, жуух бичиг бусад шагналаар шагнуулав. Мөн байцаагч нарыг 2 удаа амралт сувилалын газарт байгууллагын зардлаар 4 хоног амруулав. Байцаагч нарын ажиллах нөхцөлийг сайжруулах зорилгоор цонх болон хивс дрожийг шинээр солиход 1.5 сая төгрөг зарцуулав.</p> <p>Аймгийн Авто замын сангаас 1.7 сая төгрөг авч авто замын байцаагч нарын хувцас, унааны зардалд олголоо. Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааг хангах зорилгоор 3.5 сая төгрөгийн хамтын сантай болж өөрсдийн ажилчдад 1.5 % хүүтэй зээл олгов. Байгууллагын ажилчдад 10536.0 мянган төгрөгийн хоолны болон түлшний үнийн зөрүүг олгов.</p> <p style="text-align: right;">Хэрэгжих</p> <p>шатанд- 70%</p>
--	--	--	---

АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР

